

2008

ISSN 1331-2170

UDK 282

liturgijsko-pastoralni list



živo vrelo

Hrvatski institut za liturgijski pastoral pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji • god. XXV. • cijena: 13 kn

od 8. lipnja do 5. srpnja 2008.

LITURGIJSKI

SIMBOLIČKI
GOVOR



Obredno-simbolički put u Otajstvo.
(detalj mozaika iz mauzoleja Galla Placidia, Ravenna)

Per signa sensibila

S pravom se bogoslužje naziva vršenjem Kristove svećeničke službe; u njemu se pomoću osjetilnih znakova (*per signa sensibila*) označuje i na način svojstven pojedinom znaku udjelotvoruje posvećenje čovjeka.

Liturgijskom se obnovom tekstovi i obredi imaju tako urediti da jasnije izraze svetinje koje oni označuju te da ih kršćanski narod, koliko je to moguće, uzmogne lako shvatiti i u njima sudjelovati punim, djelatnim i zajednici svojstvenim slavljem.

Neka obredi blistaju plemenitom jednostavnošću, neka zahvaljujući kratkoći budu jasni, neka izbjegavaju nepotrebna ponavljanja te budu prilagođeni mogućnosti shvaćanja vjernikā tako da im općenito neće trebati mnoga razjašnjenja.

Sacrosanctum Concilium, 7, 21, 34.



u ovom broju:

ŽIVO VRELO

1

urednikova riječ

- Nemoć i snaga simbola

2

naša tema: liturgijski simbolički govor

- Antropološka žarišta obrednoga simbolizma, *Ivica Žižić*
- Liturgija je mjesto susreta s Otajstvom, *Ante Crnčević*
- Razumijevanje simbola u kršćanskom komunikacijskom ključu, *Ivan Šaško*

16

otajstvo i zbilja

Biblijska razmišljanja: A. Vučković, I. Šaško, I. Raguž, Ž. Tanjić, S. Slišković

- Deseta nedjelja kroz godinu
- Jedanaesta nedjelja kroz godinu
- Dvanaesta nedjelja kroz godinu
- Rođenje svetog Ivana Krstitelja
- Sveti Petar i Pavao, apostoli

36

u duhu i istini

- Liturgija i ikonografija svetaca
- Glazbeni prilog

40

trenutak

- Slavlje euharistije na velikim skupovima vjernika

Nemoć i snaga simbola

Naslov istaknut na koricama ovoga broja *Živoga vrela*, »Liturgijski simbolički govor«, uvodi nas u svijet simbola, u liturgijsku zbilju koja je simbolička, doživljajna na *iskustvu* čina. No, naslov nas može dovesti i u zabludu shvaćanja: simboli naime ne govore, oni posreduju, uprisutnjuju otajstvenu zbilju s kojom združuju naše liturgijske čine i riječi. Zato je i šutnja simbol. U liturgiji je i sama riječ simbol, no ne zbog govora kroz koji je čujemo, nego zbog otajstva koje se uprisutnjuje kroz snagu riječi. Simboli nadvisuju govor. Oni 'govore' time što čine, ostvaruju, djeluju.

Svi elementi liturgijske obrednosti, 'zamjetljive' kroz iskustvo ljudskih osjetila – okupljena zajednica, vršitelji pojedinih služba, prostor slavlja, vrijeme, čini, geste, riječi, šutnja, glazba, poklici, tijelo, ruho, predmeti, blagovanje, miris, dodir, stavovi i kretnje tijela, gledanje, slušanje – ne nalaze svoje osmišljenje u obrednosti nego u otkrivanju druge strane liturgijskoga lica, u otajstvu spasenja koje daje smisao sveukupnoj obrednosti. Zato je obrednost simbolička stvarnost. Liturgijski simboli tvore zasebnu 'sintaksu' i 'gramatiku' čiji smisao i logika izranjaju iz otajstva spasenja koje se u liturgiji daruje – no, ne snagom simbola ili vidljivoga znaka, nego snagom Otajstva. Izdvajajući simbole iz liturgijskoga okvira u kojemu se događa Otajstvo Boga, oni pokazuju svu svoju slabost, nemoć, nejasnoću ili pak podložnost višeznačju i raznolikosti tumačenja i shvaćanja. Tako neki znak u svagdanjem životu može biti beznačajan, nevrijedan spomena i primjećivanja, a u liturgiji može primiti smisao susreta s transcendentnošću, s Božjim otajstvom. Smisao simbola nije dakle u značenju koje oni imaju u redu stvorenja ili u svagdanjem životu, nego u mjestu koje zauzimaju u Božjoj samoobjavi u kojoj se Bog očituje po vidljivim znakovima. Govor o liturgijskim simbolima nužno pretpostavlja govor o otajstvu vjere, o Bogu i njegovu djelu spasenja.

Premda se ljudska spoznaja i komunikacija uvelike služe neverbalnim govorom, čini se da u liturgiji, koja počiva na simbolima, ne dajemo dovoljno prostora 'govoru' simbolâ i simbolizaciji koju posreduju. Rado govorimo o simbolima, najavljujemo i tumačimo što bi nam oni u obredu trebali 'značiti', ali im ne ostavljamo prostor da sami govore i čine. Zaboravljamo da oni tvore obred, obrednost, kao put uzbiljenja otajstva. Stavljamo ih u dijalektički odnos s liturgijskom riječju, premda su u liturgiji i riječi i simboli dio iste gramatike i sintakse. Sami simboli imaju puno više reći o nama i našim shvaćanjima, negoli mi možemo govoriti o njima i njihovim značenjima. Razmišljanja podarena u ovome broju *Živoga vrela* stoga se ne prepuštaju govoru o pojedinim simbolima i njihovim značenjima, nego govore o simbolizaciji, o liturgijskome simboličkom susretanju, koje govori i čini zbilju otajstva što ga u liturgiji slavimo.

Urednik

Antropološka žarišta obrednoga simbolizma

Ivica Žižić

Etimološka razjašnjenja kategorije simbola pružaju nam valjane odrednice njegova tumačenja u antropološko-kulturalnome okviru. Izvorno značenje riječi simbol upućuje na povezanost između znaka i čina, točnije između znaka prepoznavanja i čina ujedinjenja dijelova preko kojih taj znak zadobiva cjelinu, a povezuje subjekte u svezu zajedništva.

Od znaka do susreta

Kulturalna povijest simbola kazuje da je to bio predmet prelomljen na dva dijela. Na dva dijela razlomljeni komad keramike ili kovine davao bi se dvjema osobama, svakoj jedan dio. Kod ponovnoga susreta, sklapanjem dvaju dijelova simbola, osobe bi potvrđivale svoju povezanost, sklopljeni savez ili prijateljstvo. *Tessera hospitalis* drevni je naziv za simbol kao zalog gostoprimitstva kod Rimljana. Grčki pak način shvaćanja simbola (*symbollein*) potvrđuje njegovo ustrojstvo osvjetljujući suodnose među protagonistima njegova događanja. Simbolizirati znači *staviti zajedno* ono što jedno drugome iskonski pripada. Svaki simbol sadržava dio razbijenoga znaka. Pritom simbol utjelovljuje trostruki odnos: odnos između dijelova simbola, između subjekata, te odnos subjekata spram smisla ponovno pronađenoga zajedništva. Simbol je odnos ili pokretljiva skupina odnosa. U načelu, logika simbola počiva na samoj osnovi tih odnosa. Istodobno, simbolička logika je dijalektika. Simbol je svjedočanstvo razdvajanja i odsutnosti, ali je isto tako i znak prevladavanja rascjepa, znak ostvarenja bliskosti. Više od samoga objekta, simbol je odnos koji u materijalnosti znaka povezuje te povezujući potvrđuje i ostvaruje jedinstvo među osobama. U tom pogledu, na simbol valja gledati u pragmatičnoj perspektivi. On je povrh svega slijed činā susretanja, tj. dijalektičkoga prožimanja dviju strana. Stoga i djeluje kao čimbenik susreta, kao sjedinitelj u čijemu se okrilju uzbiljuje jedinstvo putem sudjelovanja različi-

tih strana. Konačno, simbol je susretište i stoga prebivalište prisutnosti. Sve nas to navodi na prvi uvid u istinu simbola: simboli posreduju u sklopu susreta, odnosno, prije ikakvoga značenja simbola, postoji odnos sazdan u znaku simbola.

Iznimno je svojstvo simbola njegova aktivnost spram subjekata upletenih u njegov događaj. Sudionici simbola uzajamno se prepoznaju i otkrivaju *u simbolu*. Oni također *simbolom* aktiviraju jedinstvo. Posredstvom simbola, konačno, oni bivaju poneseni njegovom transcendirajućom djelatnošću.

Simbol je mjesto susretanja i prožimanja dviju strana. Stoga i djeluje kao čimbenik susreta, kao sjedinitelj (*symbolon*), pa je i čitava liturgija simboličko djelo.

Na ovome mjestu valja uvesti razlikovanje između znaka i simbola jer običnom znaku nedostaje ona transcendencija značenja koju ima simbol. I znak, doduše, ozbiljuje odnos, ostvaruje bliskost, vrši razmjenu te uvjetuje otvaranje prema drugome. No, znak ostaje prikovan za značenje s kojim se doslovno poklapa. Znak ostaje uvijek funkcionalan, uvijek u službi sporazumijevanja ili pak posredovanja kakvog znanja. Njegove granice opisane su pojmom, a njegova snaga upravljena na posredovanje pripisanog mu smisla. Znak je u svojoj biti zatvoreni odnos između osjetnoga i označenoga, koji osigurava razumsku očitost, dok je simbol osjetno ponazočenje prisutnosti, koja omogućuje susret. Pritom znak pribavlja odnos s označenim putem apstraktne asocijacije. No, simbol, budući da je otjelovljeni, *živi odnos*, svoj smisao posreduje putem konkretizacije. To pak ne znači da simboli nisu znakovi, još manje da su to iracionalne strukture ljudske svijesti. Simboli posjeduju ustrojstvo znaka, ali ga i nadilaze. Simboli posjeduju i značenjske (semantičke) vrijednosti, ali vrše stanovitu progresiju osnovnoga značenja

prema 'dubljim', odnosno 'višim' razinama. Štoviše, u arabski mnogostrukih značenja koja simbol spreže, on se raspliće u rastvaranju beskrajnih obzora smisla zahvaćajući čovjeka u jedno cjelovito iskustvo. Tragom tih odnosa koje ustanovljuje, kroz spektar posredovanih značenja i vlastiti emotivni naboj kojim pobuđuje neslućene odjeke, valja se uputiti prema duhu simbola.

Duh simbola i tijelo značenja

Ako je istina da »svijet simbola živi u nama«, na što osobito upozoravaju strukturalna antropologija i psihoanaliza, mjesto 'konkretizacije' simbola valja potražiti u samome čovjeku, tj. u njegovom iskustvu, u njegovoj duhovno-tjelesnoj konstituciji i u kulturi u kojoj živi. Svjesni smo činjenice da s kulturom mnogi simboli zamiru ili pak nanovo uskrisavaju. Manje smo svjesni činjenice izvorne simboličke konstitucije ljudske svijesti i tijela. Prvo ustrojstvo simbola pripada upravo njima.

Obzirom na predodžbenu moć simbola, odnosno spoznajnu vrijednost, vrijedi naglasiti njegovu mnogoznačnost i ikoničnost. »Simbol se može usporediti s kristalom koji različito propušta svjetlo, ovisno o plohi na koju svjetlo pada« (R. de Becker). Simbolu je svojstveno biti višeznačan i slikovit. On se u ljudskoj svijesti zrcali u mnogobrojnim nijansama. Naime, njegova se dinamičnost oslanja na neku vrstu teme s bezbrojnim varijacijama. Pepeo znači raspadljivost, smrtnost, ali i plodnost, život. Vatra i voda daju život, ali ga i uništavaju. Te se višestrukost i oprečnost otkrivaju simultano kada je riječ o svim vrstama simbola i simboličkih radnji, osiguravajući u isti mah progresiju značenja prema dubljim ili višim razinama.

Kod verbalnih simbola, poetskih slika i konačno ritualnih obrazaca izražavanja na djelu je 'kontrakcija simbola'. Verbalni simboli, naime usredotočuju sve sile svijesti putem slika koje evociraju da bi dosegli najdublje strukture



Simbol je izvorno bio razdvojeni predmet. Ponovnim sjedinjenjem uspostavlja se i aktualizira iskonsko jedinstvo. Liturgijski obredni čini samo su dio zbilje koju tvore zajedno s Božjim otajstvom spasenja.

svijesti, te ujedno objavili najviše razine smisla. Usredotočujući pozornost privlačnošću svojih oblika, simbol zahvaća čovjekovu imaginaciju vršeći stanovito 'rasprsnuće' značenja koja međutim 'gravitiraju' oko iste osi smisla. U tom semantičkom uzdignuću simbol obznanjuje epifaniju cjeline unoseći čovjeka u svoj događaj. Poetska ili pak liturgijska riječ posreduje prije svakoga značenja estetično iskustvo simboličke slike, a prije bilo kakve spoznaje unosi u ekstatično iskustvo odnosa. Zato su simboli sposobni kazivati 'stvar duha' aktualizirajući smisao sakrit u najdubljim porama naše humanosti. No, simboli se ne zadržavaju na predodžbama, ma koliko bile bogate značenjem i nabijene osjećajem. Simbol 'pokreće' tijelo, tijelom izaziva i otkriva smisao te ga upisuje u svoje pokrete da bi se preobrazio u susret.

Simbolima čovjek otkriva svoju duhovnu konstituciju, u njima susreće drugoga. Romano Guardini će reći da je tijelo 'simbol duha', budući da je tjelesno i osjetno u svakom pogledu duhovno. Simbol ima spontanu moć poticaja na djelovanje obzirom na unutrašnjost jer potiče na preobrazbu duha putem aktualizacije smisla zahvaćenoga osjetima. U neprestanoj osmozi unutarnjega i

izvanjskoga, simbol otkriva tijelu duhovno, a duhu osjetno ustrojstvo. I u tijelu simbol se artikulira kao princip cjeline i jedinstva. Simbolička gesta utjelovljuje čitavo jastvo, a u isti mah otkriva neiscrpane razine smisla. Gesta prispijeva u odnos s drugim te uvodi u poredak mnogostrukih razmjera. Emotivno nabijeni simboli tijela na najjačiji način očituju estetsku paradigmu, koja prožima značenjski i pragmatični vid simbolizama. U gestama se utjelovljuju smisao i odnos. Gesta inducira u smisao preko odnosa kojega ustanovljuje, a koji se vazda osjetno artikulira. On je ujedno sinteza prisutnosti i njeno posredovanje. Ta 'simbolička empatija' kojom čovjek transcendirá doslovnu i površnu dimenziju stvarnosti, otvara neslućene mogućnosti sveobuhvatnoga iskustva. Umjetnost i religija zasigurno su dva privilegirana, ali ne i isključiva područja čovjekove simboličke aktivnosti u kojima se geste, riječi i predodžbe isprepliću u slobodnom kretanju na svim područjima zbilje. Oni su sposobni 'artikulirati osjećaje' i tako 'pokrenuti' tijelo, kazivati 'stvar duha' i tako proniknuti skrivena bogatstva intuicije, imaginacije, kreativnosti... U konačnici, simboli kazuju apsolutno. Zbog njihove aspiracije prema cjelini, jedinstvu, apsolutnome, valja se vratiti na izvorišni kontekst simbola – na obred.

Simbolička ishodišta obreda

Antropologija simbola nužno se okreće fenomenologiji obreda unutar kojega simboli otjelovljuju odnose s Transcendentnim. Svi simboli, naime, struje prema obredu ili pak u njemu prebivaju. Razumljivo je da na ovom mjestu ostavljamo po strani nesigurne klasifikacije simbolizama, koje nas mogu samo odvesti u pokušaj pojmovnoga ovladavanja i u neprihvatljivo ispražnjenje smisla simbola. Moguće je, međutim, upozoriti na žarišna mjesta simbolizama preko kojih i sam obred artikulira svoje središnje teme, a potom uočiti neke simboličke dominante kršćanske obrednosti.

Prema nekim strukturalističkim tumačenjima (G. Durand), simboli se mogu razvrstati prema cjelinama oko kojih gravitiraju. U sprezi slika i djelovanja, protosimboli se smještaju u biofiziološku sferu (položaj, prehrana, spolnost), tehnološku (oruđe, predmeti) i društvenu (simboli statusa, veličine i visine). Osim toga simboli bipolarno konvergiraju u danji, odnosno noćni režim. Po tom shvaćanju simboli vezani uz 'dubinu', uz posude, prehranu, matrijarhalnu hraniteljsku skrb pripadaju kozmičkom redu noći, dok danji konvergiraju u posredovanje značenja 'visine' - preobražaja, djelatnosti i dominacije. Simboli cva-tu na području 'primarnih elemenata', na što je

Liturgija se, zbog prvenstva Otajstva, odlikuje jednostavnošću i jasnoćom obrednih čina.



upozorio M. Eliade, poput uranskih (svjetlosnih) simbola, simbola centra ili pak ktonskih simbola (simbolizam kamenja, zemlje, plodnosti...). Rečena se konstelacija simbola, međutim, ne zaustavlja na stereotipima kulture niti se u njima iscrpljuje. Oni su bez dvojbe sastavni dio obrednoga tematiziranja odnosa s božanskim, ali su povrh svega izraz transcendencije života čitavoga čovjeka. Biblijska tradicija i kršćansko bogoslužje svjedoče o

U liturgiji se i *Vjerovanje* naziva *simbolom vjere*. Tako Vjerovanje nije niz istina, nego *čin* koji ispovijeda, posreduje i aktualizira vjeru.

stvarnoj snazi i istini simbola. Oni u svakom pogledu potvrđuju antropološku istinu simbola, integriraju je ali i dovode u čvrsti odnos s kristološkim događajem otajstvenoga ponazočenja.

Dubina zdenca i visina apside, simbolizam svjetla i vode, noći bdijenja i sjaj *prvoga dana*, liturgijska poezija riječi i estetika geste, mirisi, boje i zvukovi prožeti emocijom prisutnosti samo su neki elementi u kojima se kršćanski obred zbiva kao epifanija Otajstva. Znakovito je da se u liturgiji *Vjerovanje* naziva *Simbol vjere*. Ono, naime, nije tek znak prepoznavanja među vjernicima niti samo izraz istina vjere. Vjerovanje je simbol, budući da ujedinjuje, ispovijeda, posreduje, te u konačnici aktualizira vjeru. Zato je Vjerovanje *čin* – otvoreni odnos, a ne tek skup zatvorenih pojmova. Pritom se, naravno, ne radi o jednostavnome ponavljanju već spoznatih činjenica, nego o uvođenju u novo stanje, u ono neslućeno objavljeno u 'Bogojavljenju' liturgijske ispovijesti vjere, koja se potom otvara euharistijskoj razmjeni.

Neobično je važno primjetiti da u liturgiji simboli tvore 'situacije', a ne ograničavaju se na posredovanje jednostranih 'značenja'. Naime, smisao simbola nije moguće naći u pretpostavljenoj 'pojmovnoj pozadini', nego *među* njima – u onim osjetnim *odnosima* koje ozbiljuju i u onim *snagama* kojima uvode u cjelinu svih odnosa u kršćanskom obredu – u Kristovu prisutnost. Voda i vino,

kruh i ulje nose među sobom značenja i obećanja. Unose u stanja duha i tijela u kojima čitav čovjek biva zahvaćen transcendencijom koja se iz njih nazire. U doticaju, odnosno, u *činu simbola* zbiva se očitovanje žive prisutnosti Uskrsloga. Liturgijsko iskustvo simbola aktualizira intuitivnu i osjetnu spoznaju, a relativizira uzročnu i logičku evidenciju. Simbolika nosi tijelo u odnos, a svijest u skrivene igre smisla. Simbolika blagovanja, mazanja, uranjanja stavlja u pokret ne samo 'simboličke tvari', nego estetsko i ekstatično iskustvo čiji je prvi trenutak obilježen 'pasivnošću subjekta'. Naime, obredna 'uporaba' simbola aktivira 'pasivnu djelatnost' ili pak 'djelatnu pasivnost'. U liturgiji se govori polazeći od šutnje slušanja Riječi i djeluje u okrilju Božjega djelovanja. Obred je transcendirajuća simbolička aktivnost protkana božanskim djelovanjem, ali i ljudskim su-djelovanjem. Biti nahranjen i napojen, opran i pomazan, biti dodirnut, zahvaćen izvorna su 'patetička' iskustva koja preobrazbeno djeluju, a uzdižu svijest u opažaju transcendentne inicijative drugoga.

Znakovita je antropološka figura simbolike blagovanja o kojoj obilno govori Pismo, a koja se nalazi u jezgri kršćanske obrednosti. U njoj najjasnije dolazi na vidjelo otvaranje transcendentnome preko simboličkoga posredovanja tijela kojim subjekt prispijeva k svijesti o sebi i ozbiljenju zajedništva s Bogom. Gratuitnost blagovanja, po kojemu čovjek transcendiru nutritivnu razinu, a otvara se 'empatičnom' djelovanju smisla, estetičnoj privlačnosti oblika, ekstatičnoj uzajamnosti odnosa sabire se u simbol zbiljskoga otvaranja. Jest pashalno janje, manu u pustinji, blagovati Večeru Gospodnju, prije ikakvoga posredovanja 'značenja', uvodi u odnos s Božjom inicijativom putem samoga simboličkog djelovanja. Liturgijska gesta tako ponazočuje Božju inicijativu ne ukidajući ljudsku žudnju nego je usmjerujući da se prikloni Božjemu sebedarnom djelovanju. Protkan Bogo-ljudskom uzajamnošću, liturgijski simbolizam u ukupnosti svojih varijacija 'nosi u jedinstvo', a zreali u svijesti cjeline darovanih odnosa te u konačnici pruža očitost istine nespoznatljive analitičkome umu, ali uvjerljive *svjetlu osjeta* ozarenih Duhom. ■

Razumijevanje simbola u kršćanskome komunikacijskom ključu

Ivan Šaško

Komunikacija je učinkovita onda kada ono što je živo u unutarnjemu iskustvu jedne osobe, počinje postajati prisutno u unutarnjemu prostoru druge osobe pomoću posredništva nekoga izvanjskog govora. Komunikacija je interakcija, međusobno djelovanje u kojemu posredstvom govora, kao izvanjskoga izražaja (ne samo verbalnoga), slušatelj/primatelj upija, usvaja unutarnji govor govornika, odnosno samoga govornika kao duhovnu osobu, kao osobu koja razmišlja i osjeća. Posredstvom govora govornik postaje prisutan u primateljima i komunicira s njima. Dok odgovara primatelj postaje govornikom i 'daje sebe, uzvraća sebe' zajedno s onim što je prethodno primio. Obogaćen onim što je primio, on postaje prisutan u svojemu sugovorniku u novome činu komunikacije. Svaki novi čin obraćanja, slušanja, primanja je novi primjeren dar od 'ti' za 'ja'. 'Ti' je obogaćen cijelom osobnošću drugoga. Komunikacija je po sebi uzajamnost, spajanje dviju zbiljnosti koje si pripadaju, a baš je to – zbiljnost u međupripadnosti koja nije do kraja iscrpiva novim spajanjem – srž *simboličkoga*.

Čovjek u suodnosu sa svijetom

Čovjek postaje nezamjenjivom osobnošću onda kada ulazi u odnos s okolnim svijetom i čim se više u njemu izražava, čim ga više skuplja, usvaja u svoju osobu. Svijet koji ga okružuje ponovno djeluje na njega, kako bi sebe doživio kao novoga i obogaćenoga i kako bi se mogao izražavati na nov i potpuniji način u smislu iskustveno obogaćenije osobnosti. *Iz-raziti* se; *iz-reći* se znači: istupiti, izići iz sebe, odnosno iz skrivenih dubina duše, što je – u heideggerovskome smislu *eks-sistencija*, kao ustabiljenost duše na razinama svijeta koji ju okružuje, omogućujući iskustvenost s vanjskim svijetom, koji – potom – djeluje na unutrašnjost duše, izgrađujući osobnost. Kada odnosi između

osobe i svijeta, između ljudi i Boga postaju bogatiji, kada su raznolikiji oblici i načini međusobnoga ophođenja, sve su raznovrsnija i iskustva koja se 'utiskuju' u dušu. Kao biće suodnosa čovjek se potpuno dovršuje (biva ostvaren) u komunikaciji s Bogom. Zbog toga se svaki odnos prema svijetu i bližnjemu dovršuje u životvornome odnosu čovjeka prema Bogu.

Odnosu pripada da ljudi imaju vremena jedni za druge; da ne žive udaljeni (u svakome smislu), nego da postoje, da su tu jedni za druge. Odnos pretpostavlja prisutnost, sadašnjost zbiljskoga, osjetilnoga, vidljivoga, čujnoga... No, bez obzira na to, duša svakoga pojedinca, kao duhovna stvarnost, u svoj blizini ostaje istodobno nešto daleko, skriveno u dubinama bića. Iz toga se iskustva može razviti poimanje simbola u komunikacijskom ključu. Na taj se način može bolje objasniti ulazak čovjeka u životodajnu komunikaciju s Bogom. Za to će mi, u obliku oslonca i okosnice, pretežito poslužiti pristup koji se može iščitavati u djelima liturgičara Michaela Kunzlera.

Smatra se, dakle, da se odnos čovjeka razvija kroz kreativnu stvarnost koja ga okružuje, unutar koje on zauzima svoje mjesto i odražava se u uspostavljanju odnosa s drugima. Unutar tijela i u svojim tjelesnim aktivnostima, u svojoj odjeći, u svome boravištu, u domovini u kojoj živi, on se izražava i odražava kao dar te ulazi u sliku drugih ljudi. Ozračje kreira stvarnost koja služi osobi (Guardini u toj povezanosti govori o duši koja izražava duhovnu bit osobe), kako bi se izrazila. Tako se sve kroz što osoba ulazi u suodnos može istodobno zvati stvarnim simbolom njegove osobnosti, u kojemu se ona kao duhovna stvarnost pojavljuje na jednak način kao i fizička stvarnost. 'Biti stvaran' je samo u smislu značenja, kada je to prisutnost za drugi subjekt na kojega se stvarno računa. 'Prisutnost' je već pojam koji stvara tvrdnje o komunikaciji i odnosu koji mora biti različit

od nebitnoga postojanja. Kao pojam odnosa, 'prisutnost' podrazumijeva izražavanje u smislu kretanja prema vanjskomu svijetu nekoga bića koje posjeduje život. Što je beživotno ne može ući u odnos i zbog toga ne može biti stvarno za nešto drugo; beživotne stvari koegzistiraju u smislu pukoga, nebitnoga postojanja.

Nevidljivo u vidljivome; vječno u vremenitome?

U razmišljanjima o simbolu uvijek se otvara temeljno pitanje: može li se u zemaljskome, prolaznome i vidljivome pronaći i biti prisutno nevidljivo, vječno, nebesko? Odgovor na to uvelike određuje poimanje simbola. Zanimaje li se ta mogućnost, pred simbolom se nalazimo kao pred proizvoljno odabranim i dogovorenim znakom podsjećanja na nešto. U tome se slučaju nipošto ne može govoriti o stvarnome, realnome simbolu, tj. onako kako govorimo kada je posrijedi tijelo kao stvarni simbol čovjeka ili onako kako o simbolima govorimo u obrednome, liturgijskome slavlju.

Pitanje o tome kako se neograničeno-božansko uprisutnjuje u konačnome, u ograničenome i stvorenome obrađivano je u novovjekovnome pristupu pomoću (novo)platoniskoga govora i tumačenja o 'sudioništvu'. Ako je sve stvoreno odražaj božanske prazbilje (praslike) koja se uprisutnjuje u stvorenome; ako se, na primjer, ljepota i dobrota nalaze u stvorenome, onda je to zbog toga što se ljepota i dobrota Boga pokazuju i posadašnjuju u njegovim stvorenjima, jer odražaj sudjeluje, on je dio bitka i praslike. To stvarno poimanje simbola odredilo je ne samo liturgiju, nego je cjelokupnoj slici svijeta dalo simbolički karakter, s kulturalno-društvenim posljedicama (tako je, na primjer, u zemaljskome vladaru odražaj Boga sveltadara). Prisutnost božanskoga u vidljivome svijetu tako se snažno iskusila da se platonovsko viđenje držalo samo filozofskom obradom toga iskustva.

Ovo učenje postaje pomalo opasno kada ono, kroz govor o stvarnome simbolu, vodi u sveprisutni sakramentalizam, tzv. *pansakramentalizam*. To je pojava u kojoj sve, pa i najbanalnija zbilja, a na temelju 'automatskoga' posadašnje-



Iz Božje ruke primismo dar života i darove što ih donosi život. Liturgija je uzdarje Bogu pa stoga u svoju obrednu igru uključuje i sve darovano: ljude, prirodu, vrijeme, plodove, čovjekov rad...

(freska iz crkve sv. Klementa, Tàhull, Španjolska, 1123.)

nja nevidljivoga u vidljivome, stilizira način Božje prisutnosti u njegovome svijetu. Tomu je liturgija trajno izložena. U tome slučaju, kako kaže Jean Corbon, priroda je sakrament, umjetnost i kultura, održavanje reda i sve što je sredstvo iscjeljivanja postaje sakramentom. S druge strane ovaj način filozofiranja otvara oči za činjenicu da ljepota i dobrota stvorenoga svijeta imaju svoje utemeljenje u svetosti Stvoritelja, za kojega je ovaj svijet providan. Za naše vjersko doživljavanje i govor pomalo je iznenađujuća, a možda i teško prihvatljiva samo po sebi razumljiva misao na kršćanskome Istoku, da je ljepota vlastito vrelo Objave za spoznavanje Boga. Tako je za Oliviera Clémenta (*La beauté comme la révélation*) ljepota, kao izvoriste svakoga odnosa i zajedništva, jedno od Božjih imena. Cijeli je stvoreni svijet jedan gorući grm, prožet božanskim svjetlom. On je *ikona*, jer se kroz njega vidi njegov Stvoritelj, a da se pritom stvorenjima ne oduzima i ne uskraćuje ništa od njihove vlastitosti. Svijet ima dioništvo u Bogu, ali ne kao što to uči (novo)platoniski pristup o sudioništvu odražaja na praslici, nego u smislu pro-

žimanja (perihoreze) jednoga u drugome. Takvo razmišljanje omogućuje i shvaćanje da se vidljivi svijet nevidljivoga Boga uprisutnjuje na stvarno-simbolički način i da odražava božansku slavu.

Prema tome, sve u liturgiji, prirodni elementi, materijalni predmeti, ali isto tako riječi i pjesme, imaju ikonički karakter. Svi su simboli u stvarnome smislu riječi, materijalni znakovi prisutnosti duhovnoga svijeta. Ovaj je simbolizam sastavljen od anamneze-epikleze, tj. simbolički čin nije kao jedini podsjetnik na smisao, nego vodi u otajstvo koje je prisutno ovdje i sada, otajstvo koje čini vidljivim, objavljuje stvarnost koja je cijelo vrijeme prisutna u Crkvi.

Komunikacijska perihoreza

Prožetost stvorenoga svijeta Bogom na najdublji način određuje kršćansko poimanje simbola. Svijet se ne rastapa u Bogu, nego postaje Božjim mjestom, materijalnim *međuprostorom* odnosa između Boga i čovjeka, što je moguće primijetiti baš na primjeru biblijskoga izvješća o objavi Boga u gorućemu grmu. Onaj je grm bio prožet Bogom, kako bi pomoću njega Bog mogao komunicirati s Mojsijem, stupiti s njim u dodir.

U uvjetima vremena i prostora ovoga svijeta komunikacija između osoba moguća je jedino kada postoji međuprostor koji omogućava blizinu jednih drugima kao sudionika u komunikaciji. Ovaj međuprostor je mjesto gdje se komunikacija događa: ljudi komuniciraju jedni s drugima posredstvom materijalne zbilje koja leži između njih kao duhovnih subjekata. Ovaj međuprostor je u prvome redu priroda ljudske tjelesnosti pomoću koje se čovjek mora izraziti, ako želi ući u odnos s drugima. Ovo vlastito izražavanje podrazumijeva izlazak iz sebe, iz duhovne biti osobe do tjelesnoga međuprostora u odnosu.

Određnica i model za poimanje simbola na način prožetosti jesu Kristova ljudska narav te euharistija. Povijesno, kao i euharistijsko Kristovo tijelo ostaju zbiljnosti ovoga svijeta, ljudsko tijelo, kruh i vino. Prožeti Bogom, oni su punina božanstva. Posredstvom zbiljnosti ovoga svijeta Bog po Kristu (našemu Gospodinu), poput vrela (živoga vrela), ulazi u odnos s čovjekom. Božji Sin koji je postao čovjekom, u čijemu tijelu boravi i prožima ga sva punina božanstva (usp. Kol 2,9), stvarnost je i norma svakoga kršćanskog simbola. Samo od njega svaka simbolika ima sadržinu zbiljnosti.

Bog progovara u Sinu, ne onako kako progovara po prorocima staroga Saveza, jer Jedan od Trojstva, bez da se promijenio, postade čovjekom dok bijaše Sin Božji po kojem sve postade, 'povezao se' sa stvorenjem, a nije postao njegovim dijelom. Po Sinu nam nije, poglavito, predan božanski nauk, niti samo 'nova zapovijed' i novo obećanje, već dolazak Sina Božjega ustanovljuje nešto potpuno novo u dotadašnjoj Božjoj komunikaciji s ljudima. Tek dolazak Sina Božjega, njegovo utjelovljenje, njegov život, muka, smrt i uskrsnuće napokon omogućuju nastanak 'liturgije'; on koji je uzašao na nebo i prisutan je među učenicima, jest onaj kojega liturgija slavi do njegova povratka u slavi (usp. Mt 18,20).

Tko god ima dioništvo u Kristu, komunicira s Trojstvom i po njemu zadobiva udio u božanskom životu. Upravo je zbog toga Kristova ljudska narav neiscrpan izvor posvećenja za ljude iz kojega nestvorena milost teče do njih. Utjelovljeni Sin Božji je komunikacija Boga u osobi; u njemu odnos iz-

Liturgija uvodi u zbilju Kristova djela otkupljenja.



među Boga i čovjeka nije samo ponovno uspostavljen, već je uzdignut na razinu koju čovjek nikad nije imao, čak ni u iskonskim uvjetima prije grijeha.

Sudjelovanje u pobožanstvenjenju

Ako je liturgija slavljena na zemlji komunikacija između Boga i stvorenja, tada je ona i sudjelovanje u vječnoj gozbi nebeske liturgije u punini života trojedinoga Boga u koju je nebeska Crkva anđela i svetaca već ušla (usp. *LG* 50). Bog komunicira sa svojim stvorenjem, nudeći stvorenoj stvarnosti bezuvjetni 'da' – apsolutno nenužan i potpuno slobodan – ljubavi prema postojanju drugog. Takva komunikacija proistječe u cijelosti iz Boga, zahvaća čovjeka i svijet, protkana je puninom božanskoga života, ali ne osiromašuje identitet stvorenja. Točnije, brine se o njima i vodi ih k savršenstvu u punini božanskoga života, za koji grčki oci koriste pojam pobožanstvenjenja (*theosis*).

U euharistijskome slavlju radi se o sudjelovanju na Kristovome tijelu (usp. *1Kor* 10, 16). Po njegovoj ljudskoj naravi (tjelesnosti), u kojoj prebiva punina božanstva, kojim ljudi trebaju biti ispunjeni (usp. *Kol* 2, 9r.), čovjek komunicira sa živim Bogom, prima nestvorenu milost. Ništa ne može ići od Boga k ljudima te od ljudi k Bogu što ne bi išlo putem njegova Tijela. Kristova ljudska narav je jedini medij komunikacije između Boga i stvorenja te izvor božanskoga života, iz kojeg čovjeku i svijetu može biti dano pobožanstvenjenje. Tako je euharistijsko slavlje zbiljnost razmjene života između Boga i čovjeka, posadašnjeno slavlje sveobuhvatne euharistije, u kojemu je sveukupno stvorenje uvučeno u puninu života Presvetoga Trojstva. U njoj se radi o pobožanstvenjenoj komunikaciji s Bogom po sudjelovanju na Kristovoj ljudskoj naravi kao izvoru milosrđa. Zbog toga je euharistija 'majka sakramenata'. Odatle se također može crpiti objašnjenje zašto je pojam 'liturgija' u jezičnoj upotrebi bizantskoga Istoka u slavlju euharistije ograničen: on je djelo trojedinoga Boga za mnoge, razmjenjena života po u sudjelovanju vjernika na pobožanstvenjenoj ljudskoj naravi Sina u euharistijskim darovima.

Liturgija je djelo Boga kao poziv na udionštvo na božanskome životu i djelo Crkve kao pret-

postavka ostvarivanja toga poziva. Sveobuhvatnost toga događaja događa se u euharistijskome slavlju. Euharistija nije tek jedan unutar sedam sakramenata, nego upravo Sakrament kao takav, u kojemu se događa pobožanstvenjen odnos između Stvoritelja i stvorenja (i stvorenoga općenito). U euharistiji se događa stvarno simboličko uzdizanje svijeta u božanski život; kao takva, ona je potvrđujuća djelatna pretpostavka svijeta i cjelokupnoga stvaranja, što se naročito jasno pokazuje u darovima koje vjernici prinose kao žrtvene darove (prinose), da bi ih Bogu prinijeli kao euharistiju, ostvarenost razmjene.

Vjernici trebaju prinijeti svoj vlastiti svijet kao žrtveni dar. Prinesen je svijet koji je pao. »Liturgija je upravo zato lijek za besmrtnost«, kako je rekao sv. Ignacije Antiohijski, jer u svojoj pretpostavci i potvrđivanju svijeta odbija njegovu pokvarenost, posvećuje ga i prikazuje Stvoritelju. Prinos se može izreći riječima koje, u sličnome obliku, nalazimo u liturgiji: *Tvoji darovi, koje mi uzimamo od Tvojih darova, prinosimo Ti u svemu i za sve*. Promatrajući svijet kroz liturgiju valja reći da on za liturgijski pogled na stvaranje i stvoreno nikada nije prestao biti Božji kozmos, ali liturgija pokazuje i zbilju grijeha. Taj paradoks potvrde i upitnosti svijeta u liturgiji, tj. preobrazbe svijeta, na najbolji se način očituje u euharistiji u prostoru i vremenu kao otajstvo Krista. U njemu se obnavlja stari Adam, bez da je uništen; ljudska narav je prihvaćena i uzdignuta; čovjek je pobožanstvenjen, a da pritom nije prestao biti čovjekom.

Svi odnosi koje čovjek živi, a odnos jest ujedno i komunikacija u kojoj se izražava i pronalazi samoga sebe, su konačni. I najdublja ljubav prema drugomu čovjeku ne može iscrpiti puninu onoga što je sposobnost ljubavi i žed za ljubavlju onoga koji ljubi. Čovjek ne može izraziti niti komunicirati ljubav 'bez ostatka'. Uvijek ostaju nezadovoljeni ostaci iščekivanja sreće i ispunjenosti. Tu čovjek, obdaren kršćanskom vjerom i Objavom, ulazi u prostor božanske ljubavi koja ima svoj najuzvišeniji prostor simboličke zbilje euharistije, najzbiljskijega što postoji u životu čovjeka. Da, simbol kao najzbiljskije. Tko ne uđe u taj govor, ne dohvaća ljepotu od Oca, po Kristu u Duhu preobraženoga svijeta. ■

Liturgija je mjesto susreta s Otajstvom

Liturgijska igra simbola kao prostor otajstvenoga događanja

Ante Crnčević

Nastojanja pastorala usmjerena k *ljepoti* i *doživljenosti* liturgijskih slavlja otvaraju mnoga vrata pristupa liturgiji Crkve. Širina i raznolikost poimanja ljepote i doživljaja izazov su u kojemu nije uvijek lako pronaći i očuvati vlastitost kršćanske liturgije i ozračje otajstva. 'Ljepota' i 'doživljenost', ciljevi koji se počesto stavljaju pred liturgijsko slavlje, značenjski su raznovrsne datosti koje se mogu ravnati različitim, pa i međusobno suprotstavljenim kodovima razumijevanja. Stoga ljepota i doživljenost mogu biti varljivi prosudbeni kriteriji 'uspjeloga' liturgijskoga slavlja.

U analiziranju (i kritiziranju) liturgije današnjega vremena nerijetko možemo susresti suprotstavljanje predsa-borske i poslijesaborske, tj. obnovljene liturgije. Taj govor o suprotstavljenosti kao da ne ostavlja dovoljno mjesto uočavanju zajedničkoga, nekoć zapretanoga i zasjenjenoga, a danas ponovno otkrivenoga, kao i obratno. No, korisno je primijetiti da su se i prije liturgijske obnove nastojanja oko liturgije ravnala sličnim ciljevima. Lako je zamijetiti da se i prije liturgijske obnove govorilo o ljepoti i doživljenosti liturgije, o svećenicima koji »lijepo«
slave (ili 'govore') misu. O tim se temama govori i danas, ali je nužno pretpostaviti da su se, uslijed promjene teološke liturgijske paradigme, iz korijena promijenile same kategorije ljepote i doživljenosti slavlja. Ljepota je dobila novo značenje, otkriveno u unutarnjoj ljepoti i u otajstvenome smislu slavlja, pa se doživljenost više ne mjeri izvanjskim dojmom nego otvorenošću obreda za pristup otajstvenoj zbilji. Postaje, dakle, očitim da se novost liturgije i smisao njezine obnove ne mjere kroz izvanjskost i kroz uočljivu obrednu formu, nego kroz uspostavljeni otajstveni i preobrazbeni odnos koji ujedinjuje zajednicu slavitelja te kroz preobrazbeni *susret* slavljeničkih subjekata (zajednice i pojedinaca) s otajstvom spasenja.

Upravo je *otajstvo* (*mysterium*) ključni termin razumijevanja temeljne biti kršćanske liturgije i njezine poslijesaborske obnove. Liturgija međutim ne stoji pred otajstvom kao pred neizrecivom i nedostupnom zbiljom niti uvijek iznova traži put do otajstva. Liturgija ima *put*, obredni put do susreta s otajstvom. Zato otajstvo i obred tvore nerazdruživi binom liturgijskoga slavlja. Skup svih obrednih elemenata – od okupljene zajednice i vršitelja pojedinih službi,

Vidljivi liturgijski znakovi uvode nas u susret s Božjim otajstvom. Po djelovanju Duha sami vidljivi obredi postaju »nevidljivima«
kako bi samo otajstvo postalo doživljajno i iskustveno kroz ljudska osjetila. Objektivnost obreda posreduje objektivnost (aktualizaciju) Božjega djela otkupljenja.

preko liturgijskih čina i gesta, preko sveukupnoga verbalnoga i neverbalnoga govora, do same šutnje, shvaćene kao liturgijski govor – stavljamo pod zajednički nazivnik: *simbol*. Sva je liturgija simbol, što pak u izvornosti riječi (*synballein*, staviti zajedno) znači da ona uspostavlja odnos i zajedništvo (tj. ostvaruje *simbolizaciju*) slavljeničke zajednice s otajstvom. Stoga se razumijevanje liturgije ne događa izvan te obredne simbolizacije. Ni same simbole nije moguće razumjeti izvan toga okvira otajstvenoga doživljaja jer simboli nisu pred nama da ih razumijevamo, nego da uđemo u zbiljnost koju posreduju, u zajedništvo u koje nas uvode. Simboli su dinamička stvarnost, uspostavljaju značenje i smisao, nije im zadaća označavati (ili značiti), nego posredovati zbilju koju komuniciraju. Zato dionici slavlja postaju dionici *simbola*, dio simboličkoga događanja, životno uključeni u simbolizacijski proces koji vodi do životne združenosti slavitelja i otajstva koje slave.

Stoga se čini nužnim razmišljati o odnosu simbola (simboličke geste, čina ili riječi) i otajstva. Tek u uočavanju i iskustvu toga odnosa, u životnome udioništvu u tome odnosu, rađa se ljepota i doživljenost liturgije. Ljepota liturgije ne može nikada biti unaprijed *pripravljena* za obred, ona se *stvara* samom liturgijom. Sve pak što uključuje vidljivost ljepote i što je unaprijed pripravljeno, samo je simboličko utiranje puta dolasku i upri-
sutnjenju Ljepote koja se daruje.

Crkva pred Otajstvom

Premda se novozavjetna kerigma i smisao kršćanskoga liturgijskoga slavlja, usredotočeni na Božje djelo spasenja (*opus salutis*), u novozavjetnome i ranokršćanskome govoru nazivaju otajstvom (*mystérion*), kasnija su stoljeća zaboravila da je *otajstvo* nutarnja poveznica neponovljivo-ga Božjega djela spasenja i liturgijskih čina Crkve koji imaju zadaću aktualizirati neponovljivo djelo spasenja. Bez govora o otajstvu izbljedjela je poveznica između *opus salutis* i kulta kao *opus Ecclesiae*. Izgubivši tu poveznicu smisla, u liturgiji se uvijek tražilo *značenje* obrednih čina i gesta. Obredi su *tumačeni*, tražilo se znanje o njihovom značenju, a njihova se vrijednost očitovala u

pobožnosti kojom su služitelji vršili obredne čine. Duh pobožnosti bio je ključ koji je čuvao obred od formalizma i rubricizma, i davao mu smisao. Liturgijska je obnova preuzela zadaću otkrivanja smisla i vrijednosti liturgije u njoj samoj, a ne u načinu na koji je vršimo. Liturgijsku se obnovu stoga može definirati kao *prijelaz* s naglašavanja *obrednosti koja traži smisao* i značenje, na *smisao koji traži obrednost*, prikladnu obrednu formu kako bi sâm smisao bio aktualiziran. Da bismo razumjeli taj prijelaz potrebno je vidjeti povijesni put koji je doveo do prevrednovanja obrednosti pred otajstvenošću.

Novozavjetni govor, osobito govor Pavlovih poslanica, ustrajno rabi termin *mystérion* da bi njime označio »Božji naum spasenja« ostvaren u Isusu Kristu i njegovu djelu otkupljenja. Znakovito je da Apostol odabire termin *mystérion*, premda je on u onodobnomu helenizmu već bio opterećen drugim značenjem. U helenizmu, naime, osobito u krugu tzv. misterijskih kultova, pojmom *mystérion* bilo je označavano obredno slav-

Liturgijske simbole nije moguće razumjeti izvan okvira liturgijskoga slavlja jer oni pred nama nisu da ih *razumijevamo* nego da po njima budemo dionici zbilje koju posreduju, a što se događa samo unutar Liturgije.

lje, poglavito inicijacijsko, po kojemu je inicirani čovjek ulazio u 'sudbinu' božanstva ili mita koji se tim kultom bio štovao. Apostol Pavao i ranokršćanski pisci, rabeći pojam *mystérion*, ne slijede to helensko značenje nego ono koje se iščitava iz starozavjetne apokaliptičke literature (dostupne im u grčkome prijevodu) i iz onodobnoga judaizma, gdje je pak pojam *mystérion* značio »eshatološku tajnu«, navještaj konačnih(!) Božjih djela spasenja. Kršćani su taj navještaj eshatološke tajne, vjekovima skrivenu u Božjemu naumu spasenja, prepoznali u Isusu Kristu, u onome koji dolazi na kraju, kao konačni objavitelj Boga, te je sam Krist nazvan Misterijem, Otajstvom. Pavao zato ispovijeda vjeru da nam je Bog u Kristu »obznanio



Značenje znaka u liturgiji uvijek je posredovano darivanjem »odozgor«, ne značenjem koje ljudi čitaju u znaku.
(Basilika Sant'Apollinare Nuovo, Ravenna)

otajstvo svoje volje (*to mystérion tou thelématos autoû*) po dobrohotnom naumu svojem što ga prije u njemu zasnova da se provede punina vremena: uglaviti u Kristu sve – na nebesima i na zemlji« (Ef 1,9-10). Istim pojmom *mystérion* kršćani nazivaju Božja djela spasenja kao i liturgijske čine Crkve, tj. sakramente. Pri tom naglasak nije na liturgijskoj obrednosti (kao što je to slučaj u misterijskim kultovima) nego na Božjemu naumu spasenja koji je u Kristu postao zbiljom i koji se aktualizira u liturgiji Crkve.

Novi korak zbio se preseljenjem kršćanskoga govora iz helenističkoga kulturalnog ambijenta u rimski, koji nije bio sklon spekulaciji. Kod prevođenja osnovnoga kršćanskog pojmovlja na latinski jezik pojam *mystérion* prevodi se latinskom riječju *sacramentum*, koja po svome osnovnom značenju stavlja naglasak na znak (*signum*), na obredni čin (ili žig) koji upućuje na nevidljivu božansku stvarnost. S vremenom je sve više blijeđela značenjska razlika između *mystérion* i *sacramentum*, pa se cjelokupno razmišljanje o kršćanskoj liturgiji premjestilo s promatranja Otajstva koje se u obredu uprisutnjuje na promatranje obreda (*signum*) koji ima zadaću označavati Otajstvo. Odnos između obreda, shvaćena

kao znaka, i Otajstva pokušava se razjasniti razumskim putem, na primjer govorom da znak označava stvarnost koja je različita od njega (Augustin), a kasnije će se govoriti o *signum efficax*, o djelotvornome znaku.

Unutar liturgijskoga pokreta u prošleme stoljeću marnim istraživanjem ranokršćanske književnosti (O. Casel, V. Warnach, R. Guardini, C. Vaggini, S. Marsili) ponovno je ispod značenja riječi *sacramentum* i *signum* otkriven *mystérion* te Crkva nastoji cjelokupnu liturgiju gledati kroz prizmu Kristova otajstva spasenja.

Liturgijski obredi, u sveukupnosti obrednih formi i u pojedinačnosti obrednih elemenata, koje nazivamo simbolima, stoga nemaju zadaću pružiti nam *značenje otajstva* ili 'otajstveno značenje', nego uvesti nas u životno-spasensku dinamiku otajstva, učiniti nas dionicima otajstvenoga događanja. Liturgija dakle životno združuje onaj jedan i neponovljivi trenutak iz povijesti spasenja s uvijek novim trenutcima slavlja: doista, Krist jednom (*hapax*) prinese sebe za grijeh mnogih (Heb 9,28), darujući nam »jednom zauvijek« (efapax, Heb 9,12; 10,10) otkupljenje kako bismo svaki put (*hosakis*) kad blagujemo kruh i pijemo kalež (1Kor 11,26) bili dionici istoga djela otkupljenja.

Liturgijska se simbolika zato ne 'uči' iz pri-ručnikā, niti iz kakvoga rječnika simbola, nego iz liturgijskoga iskustva simboličkoga događanja, iz iskustva koje se nudi u liturgiji Crkve. Ponavljanje obreda po istoj obrednoj matrici nije međutim puko ponavljanje istoga, nego događanje novoga trenutka spasenja. »Zauvijek« (*efapax*) Kristova djela otkupljenja daje svakome obrednome trenutku zbiljsku novost. Zato jedan te isti obredni čin (simbol) može uvijek iznova posredovati sje-dinjenje s otajstvom koje uprisutnjuje. Nastoja-nje oko ljepote i doživljajnosti liturgije stoga ne smije biti usmjereno k samom simbolu, k vidlj-i-vosti obreda, u želji da bi obred bio uvijek »nov« i privlačan. Briga za ljepotu liturgije usmjerena je prvenstveno k obrednome otvaranju Daru, daro-vanoj novosti, Otajstvu.

Vjerujem da svatko nosi iskustvo koje pokazu-je da doživljaj otajstva ne ovisi samo o obrednoj matrici i formi. Kao primjer mogu poslužiti dva slavlja sakramenta pomirenja, slavljenja ('vršena') po identičnoj obrednoj i simboličkoj matrici: i u jednome i u drugome slavlju naizvan je sve isto – mjesto slavlja, svećenik slavitelj, grijesi i način nji-hova ispovijedanja, jednako je razdoblje od zadnje ispovijedi, jednaka zadovoljština i svećenikov sa-vjet – ali se dogodi da ta identičnost obredno-sim-boličke forme jedanput posreduje živo iskustvo i 'očitost' otajstva, a drugi put od doživljaja ne preo-stane ništa doli vjera u 'moć' sakramenta. Postaje dakle jasno da simboli (obredi) nisu naše činjenje ili stvaranje otajstva, nego samo put k darivanju Otajstva, put u susret Otajstvu put u otvorenost Daru. A on se daruje i onda kad oči našega duha ne umiju 'vidjeti' pa ni 'osjetiti' njegovu snagu.

Govor simbola i neizrecivost Otajstva

»Ono što oko ne vidje, i uho ne ču, i u srce čovječ-je ne ude, to Bog pripravi onima koje ljubi« (1Kor 2,9). To Apostolovo divljenje pred darom Objave, darovane u Kristu i otkrivene »po Duhu«, mo-že biti primijenjeno na svako liturgijsko slavlje. U Kristu se dogodila »punina Objave«. No, sama je punina objave ostala u otajstvu. Sam se Apostol ne boji priznati da i nakon dara Objave i dalje na-viješta Božju Mudrost »u otajstvu, sakrivenu (en

mysterio, ten apoekryménen)« (1Kor 2,7). S Kri-stovom objavom nije prestala Božja otajstvenost. Darovan nam je pristup u Otajstvo, Duh koji nas *uvodi i upućuje (hodegéo)* u Istinu (Iv 16,13). Li-turgija je mjesto susreta s otajstvom Boga. U njoj se ispunjaju Kristove riječi: »Ta ništa nije zastrto, osim zato da se očituje; i ništa skriveno, osim za-to da dođe na vidjelo« (Mt 4,22). Liturgija uvodi u zbiljnost otajstva, posreduje neizrecivo i nevid-

Obred ne teži da pruži jasnu sliku Otajstva.

On nije ni preslika Otajstva.

On samo nudi put u zbilju Otajstva.

ljivo otajstvo, ali nema zadaću skinuti veo s otaj-stva, učiniti ga razumljivim i shvaćenim jednom zauvijek. Oni koji imaju iskustvo Otajstva imaju potrebu uvijek se iznova vraćati tome izvoru, uvi-jek iznova ulaziti u zbilju otajstva.

Na tim pretpostavkama i zadaćama liturgij-ske obrednosti razumijevamo zadaću liturgijske simbolike pred zbiljom otajstva. Govoreći o litur-giji kao otajstvu i ističući da smisao liturgije ni-je u obrednoj nego u otajstvenoj zbilji, netko mo-že reći da je obred, shvaćen kao *red*, kao ustaljena i čvrsta forma slavljenja, zaprieka susretu s otaj-stvom. Misao na neizrecivost otajstva tražila bi, reći će, uvijek novi i drukčiji put pristupa otaj-stvu, pa bi slavlje, u ime otvorenosti neizrecivomu i neobuhvatljivomu otajstvu, zaziralo od forme i obreda, prepuštajući se slobodi simboličkoga izri-čaja. Bilo bi to traženje jasnoga identiteta između obredne forme (*significans*) i otajstva spasenja i (*significatum*). No, što obredna forma više teži za sličnošću (izvanjskom, logičkom, razumskom) sa zbiljom koju posreduje, to je više u opasnosti da umjesto da bude *symbolon* postane *eidôlon*, idol ili privid zbilje koju bi obred trebao posredovati (C. Valenziano). Zato u redu liturgijskih simbola i u logici njihova komuniciranja (*cum-unio*, zdru-ženje u jedno) transcendentne zbilje i obrednosti, u koju su kao simbol uključeni i svi akteri slav-lja, susrećemo i simbole čije se liturgijsko 'zna-čenje' i smisao uvelike razlikuje od značenja koje oni imaju u općemu poimanju ili u svagdanjemu ljudskome iskustvu.

Irenej Lionski ne boji se reći da »ne postoji ništa što ne bi značilo Boga« i što ne bi moglo upućivati na njega. Svijet i sveukupni red stvaranja (*universum*) stoga nisu oprečni Bogu, svijet je mjesto događanja Božjega djela spasenja. U liturgijski 'svijet' simbola uključena je priroda, njezin ritam, kozmos, sunce i mjesec, zemlja, voda, tama i svjetlo, čovjek, njegov rad, plodovi zemlje i plodovi ljudskoga rada... Simbolički komunikacijski proces uspostavlja intimno zajedništvo transcendentnoga i imanentnoga, usmjerujući sve k jednome (*uni versum*) te se po liturgiji Crkve anticipacijski ostvaruje konačni cilj Kristova djela otkupljenja: »uglaviti u Kristu sve – na nebesima i na zemlji« (Ef 1,10), tj. objediniti u jedan 'svijet' sve, okrenuti sve k jednome (*uni versum*).



Objektivnost simbola i intima otajstva

Jesu li materijalne i prirodne 'stvari', uključene u simbolički proces kršćanske liturgije, samo stvaranje privida otajstva? Zar vidljivo i tvarno mogu biti mjesto iskustva transcendentnoga? Upravo se u toj nelogičnosti događa paradoks susreta s otajstvom. Paradoks Božje veličine i nedostupnosti očitovao se u veličini njegove malenosti, u spremnosti da sam sebe liši božanstva i odjene čovječstvo: Krist »sam sebe 'oplijeni', uzevši lik sluge, postaviši ljudima sličan; obličjem čovjeku nalik, ponizi sam sebe, poslušao do smrti, smrti na križu« (Fil 2,7-8). Taj paradoks Božje veličine uvijek se iznova pokazuje u liturgiji Crkve: plod zemlje i rada ruku čovječjih postaju (ne bivaju *znakom* nego *postaju!*) Božjim sebedarivanjem. Obredne geste i čini, kao i znakovi kojima se liturgija služi, jesu *simboli*, mjesta otajstvenoga združenja i preobrazbe zemlje nebom, ljudskoga božanskim, kako zorno ističe drevni hvalospjev svjetlu u vazmenoj noći.

Poniranjem u logiku simboličkoga združenja obreda s otajstvom postaje jasno da simboli nisu niz znakova i njihovih značenja. Simboli, naime, kako primjećuje C. Valenziano, »nisu imenice, nego glagoli«. Simboli su *čini* koji nas stavljaju u odnos s otajstvom. Taj dinamički, poetički odnos s otajstvom bliži je slici ulaska pod isti veo otajstva, nego slici skidanja vela s otajstva. Liturgija ne teži za skidanjem vela s otajstvene zbilje, nije joj

cilj razumjeti, vidjeti niti dodirnuti otajstvo, nego otvoriti prostor u kojemu će čovjek biti zahvaćen otajstvom. Doista, sve dok smo na ovome svijetu, uvjetovani smo 'velom', svijetom koji, gledan očima vjere, samo zrcali Boga i njegovu prisutnost, a tek kad nam se u potpunosti očituje, na koncu vremena, gledat ćemo ga »licem u lice« (1Kor 13,12).

Veliki poznavatelj liturgijskoga obrednog govora Romano Guardini zapisao je: »intimnost otajstva ovisna je o veličanstvenosti objektivnih formi«. Liturgija, dakle, u želji za iskustvom otajstva traži objektivnu formu, obred, ne želi se prepustiti interiornosti i intimi pojedinaca ili zajednice. Obred je mjesto oslobođanja čovjeka od intime da bi se dao prostor 'objektivnosti' otajstva. Zato je zajedništvo, shvaćeno u značenju eklezijalnosti, postulat liturgijskoga slavljenja i liturgijskoga iskustva spasenja. Intima s otajstvom ne postiže se poniranjem u osobnu intimu (nutrinu) kao ni prepuštanjem osjećaju zajedništva (duhovni *trans*). Osobna intimnost može biti zaprjeka susretu s Otajstvom koje dolazi – ne iz nas nego izvana, odozgor, kao Drugo i Drukčije. Upravo prepuštanjem toj drukčijosti moguće je liturgiju doživjeti kao preobrazbu vlastite osobe, ili, govoreći teološki, kao zahvaćenost spašenjem čitave osobe i čitave zajednice. Zato simboli, koji nisu u nama nego su materijalni znakovi, uzeti »iz svijeta«, upućuju na darivanje spasenja.

Posežući u liturgiji za činima mi ne činimo spase-nje, nego se otvaramo njegovu darivanju.

Inzistiranje na vjernosti obrednoj formi i na njezinoj vrijednosti nije osiromašenje liturgi-je niti zaprjeka doživljaju otajstva. Premda otaj-stvu pristaju epiteti neizrecivosti i nedostupnosti i premda ga se veže uz djelovanje Duha koji dje-luje »kako hoće i gdje hoće« (usp. *Iv* 3,8), liturgi-ja se ne prepušta kulturnoj ili ritualnoj slobodi ne-go traži *obrednu formu*, ustaljenu do te mjere da ju se može nazvati »redom« (*ordo*), s ciljem da bi omogućila siguran put susretanja s otajstvom. Li-turgijski se simbol može ispravno 'razumijevati' i iskusiti tek kad je dio obreda (*ordo*), a ne samo po tome što je dio kulta (*cultus*). Tek kad je kršćanski kult na temeljima vjere oblikovan kao *obred*, kad je ravnat po načelu u kojem je u prvi *red* stav-ljeno Božje činjenje, on postaje mjestom istin-ske simbolizacije, združenja čina i otajstva. Tako obred i otajstvo nisu više suprotstavljene zbiljno-sti, vidljiva i nevidljiva 'strana' liturgije, nego je riječ o iskustvu nevidljivoga u vidljivome, nedo-dirljivoga u stvarnome i osjetnome. Liturgija za-pravo tek započinje u toj združenosti.

Takvoj zadaći liturgije protivna su ona razmi-šljanja koja liturgiju žele zatvoriti u nepristupač-nu otajstvenost. Uzvišenost liturgije pojedini vi-de samo u njezinoj neizrecivosti i nedostupnosti. Zato će liturgija biti samo mjesto divljenja i klan-njanja pred Nepristupačnim. Veo otajstvenosti zakrivat će cijelo slavlje: nerazumljivim jezikom, šutnjom, klečanjem... Nije li ponegdje očitovana želja pojedinaca za potiskivanjem narodnoga jezi-ka iz liturgije i ponovno prihvaćanje (samo) latin-skoga jezika odjek takvoga poimanja liturgije?

Liturgijska igra simbola, uzetih iz reda stvoren-ja, pokazuje čovjeku da je stvoren te da je, kao ta-kav, potreban otkupljenja. Stvorenje ne može sa-mo sebe otkupiti. Simboli, posuđeni iz stvorenja, ne posreduju otajstvenu zbilju snagom značenja koja smo im dali u prirodi. Samo Snaga koja daje život svemu i koja sve preobražava, koja je »prije svega« i u kojoj »sve opstoji«, može biti izvor ot-kupljenja. Simboli stoga, izriču našu nemoć, ne-moć stvorenja, i otvaraju nas Božjoj svemoći koja obnavlja i otkupljuje čovjeka i čitav svemir. ■

LITURGIJSKI kalendar

LIPANJ

8 N DESETA NEDJELJA KROZ GODINU

- 9 P Svagdan; *ili: Sv. Efrem, đakon*
1Kr 17,1-6; Ps 121,1-8; Mt 5,1-12
10 U Svagdan: 1Kr 17,7-16; Ps 4,2-5.7-8; Mt 5,13-16
11 S **Sv. Barnaba**, apostol, *spomendan*
Dj 11,21b-26; 13,1-3; Ps 98,1-6; Mt 10,7-13
12 Č Svagdan: 1Kr 18,41-46; Ps 65,10-13; Mt 5,20-26
13 P **Sv. Antun Padovanski**, prezbiter i crkveni naučitelj,
spomendan: 1Kr 19,9a.11-16; Ps 27; Mt 5,27-32
14 S Svagdan: 1Kr 19,19-21; Ps 16,1-2a.5.7-10; Mt 5,33-37

15 N JEDANAESTA NEDJELJA KROZ GODINU

- 16 P Svagdan: 1Kr 21,1-16; Ps 5,2-3.4b-7; Mt 5,38-42
17 U Svagdan: 1Kr 21,17-29; Ps 51,3-6b.11.16; Mt 5,43-48
18 S Svagdan: 2Kr 2,1.6-14; Ps 31; Mt 6,1-6.16-18
19 Č Svagdan; *ili: Sv. Romuald, opat*
Sir 48,1-14; Ps 97,1-7; Mt 6,7-15
20 P Svagdan: 2Kr 11,1-4.9-18.20; Ps 132; Mt 6,19-23
21 S **Sv. Alojzije Gonzaga**, redovnik, *spomendan*
2Ljet 24,17-25; Ps 89,4-5.29-34; Mt 6,24-34

22 N DVANAESTA NEDJELJA KROZ GODINU

- 23 P Svagdan: 2Kr 17,5-8.13-15a.18; Ps 60; Mt 7,1-5

24 U ROĐENJE SV. IVANA KRSTITELJA, svetkovina

- 25 S Svagdan: 2Kr 22,8-13; 23,1-3; Ps 119; Mt 7,15-20
26 Č Svagdan: 2Kr 24,8-17; Ps 79,1-5.8-9; Mt 7,21-29
27 P Svagdan; *ili: Sv. Ćiril Aleksandrijski*, biskup i crkveni naučitelj: 2Kr 25,1-12; Ps 137,1-6; Mt 8,1-4
28 S **Sv. Irenej, biskup i mučenik**, *spomendan*
Tuž 2,2.10-14.18-19; Ps 74,1-7.20-21; Mt 8,5-17

29 N SV. PETAR I PAVAO, apostoli, svetkovina

- 30 P Svagdan; *ili: Prvomučnici Svete Rimske Crkve*
Am 2,6-10.13-16; Ps 50,16b-23; Mt 8,18-22

SRPANJ

- 1 U Svagdan: Am 3,1-8; 4,11-12; Ps 5,4b-8; Mt 8,23-27
2 S Svagdan: Am 5,14-15.21-24; Ps 50; Mt 8,28-34
3 Č **SV. TOMA APOSTOL**, *blagdan*
Ef 2,19-22; Ps 117,1-2; Iv 20,24-29
4 P Svagdan; *ili: Sv. Elizabeta Portugalska*
Am 8,4-6.9-12; Ps 119,2.10.20.30.40.131; Mt 9,9-13
5 S **SV. ĆIRIL I METOD**, zaštitnici Europe, *blagdan*
Dj 13,46-49; Ps 117,1-2; Lk 10,1-9

Deseta nedjelja kroz godinu

8. lipnja 2008.

Ulazna pjesma

Ps 27,1-2

Gospodin mi je svjetlost i spasenje:
koga da se bojim?
Gospodin je štit života moga:
pred kime da strepim?
Protivnici moji i dušmani posreću i padaju.

Zborna molitva

Bože, sve što je dobro od tebe dolazi.
Udijeli nam dar svoga Duha,
da mislimo što je pravo
i to u djelo provedemo.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, usavrši naše služenje,
da ovaj prinos bude tebe dostojan
a nama uveća ljubav,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Ps 18,3

Gospodine, utvrdo moja, spase moj,
izbavitelju moj, Bože, pomoći moja.

Popričesna molitva

Gospodine,
po ljekovitim otajstvima koja smo primili
daj da ozdravimo od svoje zloće
i hodimo putem pravednosti,
po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna:	220	Gdje god su dvojica
Otpjevni ps.:		Onomu koji hodi
		(gl. pr. ŽV 6/2005.)
Prinosna:	XIV	Evo nas, Oče
Pričesna:	201	O svjetlo duša, Isuse
Završetak:	174	U srcu Majke Marije

Prvo čitanje

Hoš 6,3-6

Ljubav mi je mila, ne žrtve.

Čitanje Knjige proroka Hošee
»Težimo da upoznamo Gospodina:
ko zora pouzdan mu dolazak.
On će nam doći poput dažda jesenskog,
poput kiše proljetne što natapa zemlju.«
»Što za tebe mogu učiniti, Efrajime?
Što za tebe mogu učiniti, Judo?
Ko oblak jutarnji ljubav je vaša,
ko rana rosa koje nestaje.
Zato sam ih preko prorokâ sjekao
i ubijao riječima usta svojih;
al sud će tvoj izaći ko svjetlost.
Jer ljubav mi je mila, ne žrtva,
poznavanje Boga, ne paljenice.«
Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 50, 1.8.12-15

*Otpjev: Onomu koji hodi stazama pravim
pokazat ću spasenje Božje.*

Bog nad bogovima, Gospodin,
govori i zove zemlju
od izlaza sunčeva do zalaza.
»Ne korim te zbog žrtava tvojih –
paljenice su tvoje svagda preda mnom.«
»Kad bih ogladnio, ne bih ti rekao
jer moja je zemlja i sve što je ispunja.
Zar da ja jedem meso bikova
ili da pijem krv jaraca?«
»Prinesi Bogu žrtvu zahvalnu,
ispuni Višnjemu zavjete svoje!
I zazovi me u dan tjeskobe:
oslobodit ću te, a ti ćeš me slaviti.«

Drugo čitanje

Rim 4,18-25

Vjerom se ojačao davši slavu Bogu.

Čitanje Poslanice
svetoga Pavla apostola Rimljanima
Braćo! U nadi protiv svake nade povjerovala
Abraham da postane ocem naroda mnogih

Isus ugleda čovjeka gdje sjedi u carinarnici.
I kaže mu. »Pođi za mnom.«
(Mario Pitzurra, 1957.)

po onom što je rečeno: Toliko će biti tvoje potomstvo. Nepokolebljivom vjerom promotri on tijelo svoje već obamrlo – bilo mu je blizu sto godina – i obamrlost krila Sarina. Ali pred Božjim obećanjem nije nevjeran dvoumio, nego se vjerom ojačao dajući slavu Bogu, posve uvjeren da on može učiniti što je obećao. Zato mu se i uračuna u pravednost.

Ali nije samo za nj napisano: »Uračuna mu se«, nego i za nas kojima se ima uračunati, nama što vjerujemo u Onoga koji od mrtvih uskrisi Isusa, Gospodina našega, koji je predan za opacine naše i uskrišen radi našeg opravdanja.

Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

Lk 4,18

Gospodin me posla
blagovjesnikom biti siromasima,
proglasiti sužnjima oslobođenje.

Evanđelje

Mt 9,9-13

Ne dođoh zvati pravednike, nego grešnike.

Čitanje svetog Evanđelja po Mateju
U ono vrijeme: Isus, prolazeći, ugleda čovjeka zvanog Matej gdje sjedi u carinarnici. I kaže mu: »Pođi za mnom!« On usta i pođe za njim.

Dok je Isus bio u kući za stolom, gle, mnogi carinici i grešnici dođoše za stol s njime i njegovim učenicima. Vidjevši to, farizeji stanu govoriti: »Zašto vaš učitelj jede s carinicima i grešnicima?«

A on, čuvši to, reče: »Ne treba zdravima liječnika, nego bolesnima. Hajdete i proučite što znači: Milosrđe mi je milo, a ne žrtva. Ta ne dođoh zvati pravednike, nego grešnike.«

Riječ Gospodnja.



Molitva vjernika

Bogu, svemogućem Ocu, koji nas je u svome Sinu pozvao da budemo nasljedovatelji evanđelja i dionici njegova spasenja, uputimo svoje ponizne molitve:

1. Za Crkvu u svijetu: da svi njezini sinovi i kćeri uvijek prepoznaju Kristov zov na život evanđelja te budu ustrajni graditelji tvoga kraljevstva na zemlji, molimo te.
2. Za sve kršćane: da ih na putu evanđelja ne plaši grješnost njihova života, nego da ih uvijek obnavlja i ohrabruje milost tvoga poziva, molimo te.
3. Za braću i sestre koje pozivaš na službu u tvojoj Crkvi: prati ih uvijek blizinom svoga Duha da životom vjerno svjedoče ono što u službi vrše, molimo te.
4. Za nas ovdje sabrane: da poziv koji nam upućuješ preobrazi naše živote i naše odnose s ljudima s kojima živimo, molimo te.
5. Za našu pokojnu braću i sestre: obdari ih vječnim blaženstvom, molimo te.

Svemogući Bože, utječemo se tvojoj dobroti i molimo te da nam obnoviš malaksali duh te uzmožemo životom svjedočiti ono što vjerom ispovijedamo. Po Kristu.

Poziv i predrasude

Isus je u pokretu. Ide iz mjesta u mjesto. Ide otvorenih očiju. Njegov je pogled čist. Susreće se s ljudima neposredno, bez predrasuda, bez prethodno stvorenih pojmova i sudova. Gdje se on pojavi između njega i onoga s kim se susreće stvara se čisti i slobodni prostor. U njemu je moguće biti ono što čovjek uistinu jest. Njegova blizina otvara čistu neposrednost i jasnoću za ono što se nalazi između ljudi. Kada se stvori takav prostor, pojedinac je u stanju vidjeti se u svjetlu bez osude i otkriti što može biti, na što je pozvan. Ono što čovjek jest i što može postati otkriva se u susretima s drugima.

Za razliku od susreta u kojima se čovjek nađe u tjesnom, neistinitom i nejasnom, u susretu s Isusom otvaraju se dobrohotnost, jasnoća i širina. Isus Mateja susreće u carinarnici. Na radnom mjestu. Na neobičnom radnom mjestu. Zapravo, na omraženom mjestu. Važno je opaziti kako evanđelist opisuje ovaj susret. Isus ne opaža carinarnicu niti opaža carinika. On *ugleda čovjeka!* Ovako jednostavan opis je najmanje očekivan. To je opis čistoga pogleda koji najprije vidi čovjeka. Ne njegovu službu, mjesto ili društveni status. U ovoj jednostavnoj rečenici je opisan čist pogled kojega čovjek može dobiti tek s velikom mukom i ustrajnim trudom. To je pogled djeteta koji vidi stvari po prvi put. Naliči pogledu sveca koji vidi stvari u Božjem svjetlu. Kako vidjeti ono što uistinu jest? Kako sačuvati neiskrivljeni pogled? Kako dobiti čisti i nepomućeni pogled? U carinarnici je najlakše vidjeti carinika. Carinik nije samo naziv za službu. Ime u sebi ima prizvuk osude. To će se kasnije razaznati u prigovoru farizeja Isusovim učenicima da njihov učitelj jede s carinicima i grješnicima. Evanđelist kaže da je Isus ugledao čovjeka zvanog Matej. Evanđelje imenuje čovjeka. Mateja su u carinarnici vidjeli i farizeji. No, oni su vidjeli carinika. Vidjeli su njegovu ulogu, a ne njegovo ime, priču, život, muke, sposobnosti, nadarenosti, mogućnosti. To da Isus Mateja ne vidi kao carinika, nego kao nekoga tko svoj život može založiti za kraljevstvo nebesko i navještaj Evanđelja otkriva kako Bog vidi čovjeka. Bog vidi čovjekove dobre strane. Ne traži njegove grijeh, nego ono što može biti.



V. Blažanović 2003.

Mjesto s grješnicima...

Matejev odgovor

Podi za mnom! Poziv Mateja pronalazi tamo gdje on živi i radi. Dolazi mu izvana, ali ga dotiče u najintimnijem dijelu njegove duše. Poziv ga ne osuđuje. Ne prigovara mu. Ne dolazi mu sa savjetima. Ne poziva ga na zdravi razum i dobru predaju. Poziv je posve jednostavan i sasvim jasan. U njemu nema ni obećanja ni jamstva. Neposredni poziv u otvorenom i slobodnom prostoru. Jednostavnosti poziva odgovara jednostavnost odziva. *On usta i pođe za njim.* Bez pitanja, bez traženja dodatnih pojašnjenja, bez traženja jamstva.

Poziv i odziv pokazuju se kao *stvaranje odnosa*. Osobnoga odnosa Boga i čovjeka! Poziv je prvenstveno odnos. Isus i Matej u neposrednom odnosu zova i odziva. Prvi zove, drugi se odziva. I nastaje poziv. Odnos. Zadatak i poslanje su utemeljeni na odnosu. Bez odnosa nema poslanja. Matej ustaje. Iza njega ostaje prazno mjesto u carinarnici. Evanđelistu je sasvim nevažno što on ostavlja i kako će se popuniti njegovo mjesto. Važno mu nešto drugo. Neposredno nakon Matejeva odgovora Isus je u njegovoj kući. Za stolom. S ostalim učenicima. Kad Matej pođe za Isusom, Isus dolazi k njemu. Odnos u slobodi može živjeti samo ako se hrani iz dva izvora. Počinje pozivom, ali tek odgovor uspostavlja odnos i uvodi u život i zajedništvo s drugima.

Farizejski prigovor

Zašto vaš učitelj jede s carinicima i grješnicima? Prigovor se tiče Isusa, ali nije upućen njemu. Upućen je njegovim učenicima. Smjera na Isusove odnose zajedništva s carinicima i grješnicima. S carinicima koji su grješnici. S onima koji su grješnici zato jer su carinici. Prigovor se ne odnosi ni na poziv Mateju ni na Matejev odgovor, nego na uspostavljeni odnos. Jedan uspostavljeni odnos u neposrednom prostoru slobode za stol je privukao mnoge carinike i grješnike. Uvijek iznova pokazuje se kako samo jedan bezuvjetan odgovor na poziv u odnos s Isusom dovodi mnoge druge. Nitko nije otok. Ljudi su bića odnosa. I kad god se dogodi odgovor na poziv, on u odnos s Isusom koji poziva uvede i sve druge odnose onoga koji se odaziva. Na Isusu opažamo da je Bogu stalo do stvaranja odnosa. On sam daruje preduvjete, uspostavlja odnose i ostaje u njima. On čini i još nešto. Brani sve koji ulaze u odnos s njime od prigovora.

Ne treba zdravima liječnika, nego bolesnima.

Carinici nisu grješnici, nego bolesni. To je promjena u jeziku. Isus ne sjedi s grješnicima, nego s bolesnima. Druga se jezična promjena odnosi na njega. Naziva sebe liječnikom. Farizeji su ga nazivali učiteljem. Ne svojim učiteljem, nego su njegovim učenicima govorili o njihovom učitelju. No, Isus u pozivu Mateju i u objedu s carinicima ne vidi sebe kao učitelja, nego kao liječnika. Bo-

lesnima je najprije potrebno da ozdrave. Isus potom poziva farizeje da, budući da su pravednici i da im ne treba liječnik, prouče Pismo: *Milosrđe mi je mило, a ne žrtva*. Poziv i blagovanje s carinicima čin je milosrđa. Izdvojenima i omraženima ne pomaže još veće odbacivanje. Pomaže im milosrđe. Milosrđe se pokazuje tamo gdje se očekuje osuda, tamo gdje je ona predviđena. Isus tako pokazuje Boga koji iznenađuje i ne ponaša se prema ljudskim očekivanjima. No, ta je slika Boga prisutna već u Pismima. Iznenađuje da to ne vide oni koji znaju Pisma. Zato ih Isus poziva da prouče Pisma. Ne samo da je teško imati čist pogled prema ljudima, nego je teško imati i čist um pri čitanju Pisma. Čist pogled prema ljudima i jasan način čitanja Pisma idu zajedno. Tko ljude susreće s predrasudama ne može čitati Pismo bez predrasuda. Tko Pismo čita otvorena uma otkriva u Isusu ono o čemu govore Pisma. Njega se prepoznaje upravo po tome što on čini, a što već stoji u Pismu. Dolazi zvati grješnike, bolesne, omražene.

Kad Isus susreće ljude, iznenađuje njegova sloboda od predrasuda. Kad ga prate ljudi s predrasudama, iznenađujuća je upornost s kojom se drže uz njih. Sloboda počinje ondje gdje postoji spremnost osloboditi se predrasuda kao i tamo gdje postoji odvažnost ostaviti sve i slijediti poziv. No, najviše od svega iznenađuje da je opis Matejeva poziva ujedno i veoma precizan opis odgovora mnoštva pozvanih kroz dva milenija kršćanstva.

Ante Vučković

ODJECI Riječi



Isusovo sjedanje za stol s grješnicima otkriva identitet njegove Crkve. Crkva je stol. Blagovanja za stolom potrebni su jednako i pravednici i grješnici. Krist okuplja i prihvaća sve, za jednim stolom. (A. C.)

Nada protiv svake nade

uz: Rim 4,18-25

Abraham je povjerovao Bogu da će mu dati brojno potomstvo, premda je već bio star (4,18-19). Zato je njegova vjera da će Bog izvršiti obećanja bila »nada protiv svake nade« (4,18). To je vjera u Božju svemoć (4,21) i na temelju te vjere on je opravdan (4,22). Pavao čini i korak dalje te primjećuje da izraz »uračuna mu se u pravednost« nije upravljen samo Abrahamu nego svima koji vjeruju »u Onoga koji od mrtvih uskrisi Isusa, Gospodina našega« (4,24). Tako se otkriva da opravdanje ima svoje izvorište u Isusu Kristu, u njegovoj žrtvi za naše grijeha i u njegovu uskrsnuću poradi opravdanja (4,25). Isus Krist jedini je doista opravdao čovjeka, a čovjek vjerom stupa u to opravdanje.

Darko Tepert

Jedanaesta nedjelja kroz godinu

15. lipnja 2008.

Ulazna pjesma

Ps 27,7.9

Slušaj, Gospodine, glas moga vapaja,
milostiv mi budi, usliši me!
Ne skrivaj lica svoga od mene,
ne odbij u gnjevu slugu svoga!

Zborna molitva

Bože, jakosti onih što se u te ufaju,
snago slabih i smrtnih, koji su bez tebe
nemoćni: pomози nam svojom milošću
da vršimo tvoje zapovijedi
i voljom ti i djelom omilimo.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Bože, ovim darovima
ti čovjeku krijepiš zemaljski i duhovni život.
Molimo te da nas uvijek prati njihova pomoć
za tijelo i dušu,
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Ps 27,4

Za jedno molim Gospodina,
samo to ja tražim:
da živim u Domu Gospodnjem
u sve dane života svoga.

Popričesna molitva

Gospodine, sveta pričest što je primamo
označuje zajedništvo svih vjernika s tobom.
Daj da urodi jedinstvom u tvojoj Crkvi,
po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna:	217	Bože, tvoj smo sveti narod (gl. pr. ŽV 7/2006.)
Otpjevni ps.:		Njegov smo narod (gl. prilog na str. 38)
Prinosna:	232	Gospode, primi
Pričesna:	242	O sveta gozbo
Završetak:	859	Spasitelju dobri (1, 3. kitica)

Prvo čitanje

Izl 19,2-6a

Vi ćete mi biti kraljevstvo svećenikâ, narod svet.

Čitanje Knjige Izlaska

U one dane: Izraelci dođu u Sinajsku pustinju i utabore se u pustinji. Postave Izraelci tabor tu pred brdom, a Mojsije se popne k Bogu. Gospodin ga zovne s brda pa mu rekne: »Ovo reci domu Jakovljevu, proglasi djeci Izraelovoj:

‘Vi ste vidjeli što sam učinio Egipćanima; kako sam vas nosio na orlovskim krilima i k sebi vas doveo. Stoga, budete li mi se vjerno pokoravali i držali savez moj, vi ćete mi biti predraga svojina mimo sve narode – ta moj je sav svijet! – vi ćete mi biti kraljevstvo svećenikâ, narod svet.’«

Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

ps 100,2-3.5

Otpjev: Njegov smo narod i ovce paše njegove.

Kliči Gospodinu, sva zemljo!
Služite Gospodinu u veselju!
Pred lice mu dođite s radosnim klicanjem!
Znajte da je Gospodin Bog:
on nas stvorio i mi smo njegovi,
njegov smo narod i ovce paše njegove.
Jer dobar je Gospodin,
dovijeka je ljubav njegova,
od koljena do koljena vjernost njegova.

Drugo čitanje

Rim 5,6-11

Ako se s Bogom pomirismo smrću Sina njegova, mnogo ćemo se više spasiti životom njegovim.

Čitanje Poslanice

svetoga Pavla apostola Rimljanima
Braćo! Dok mi još bijasmo nemoćni, Krist je, već u to vrijeme, za nas bezbožnike umro. Zbilja, jedva bi tko za pravedna umro; možda bi se za dobra tko i odvažio umrijeti. A Bog pokaza ljubav svoju prema nama ovako: dok još bijasmo grešnici, Krist za nas

Isus dozva k sebi dvanaesticu i uputi ih...
(Reljef u bjelokosti, nepoznati autor, 10. st., Louvre)

umrije. Koliko li ćemo se više sada, pošto smo opravdani krvlju njegovom, spasiti po njemu od srdžbe? Doista, ako se s Bogom pomirismo po smrti Sina njegova dok još bijasmo neprijatelji, mnogo ćemo se više, pomireni, spasiti životom njegovim. I ne samo to! Dičimo se u Bogu po Gospodinu našem Isusu Kristu po kojem zadobismo pomirenje. Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

Mk 1,15

Približilo se kraljevstvo Božje:
Obratite se i vjerujte evanđelju!

Evanđelje

Mt 9,36-10,8

Dozva dvanaesticu svojih učenika i posla ih.

Čitanje svetog Evanđelja po Mateju
U ono vrijeme: Kad Isus ugleda mnoštvo, sažali mu se nad njim jer bijahu izmučeni i ophrvani kao ovce bez pastira. Tada reče svojim učenicima: »Žetve je mnogo, a radnika malo. Molite dakle gospodara žetve da pošalje radnike u žetvu svoju.«
Dozva dvanaesticu svojih učenika i dade im vlast nad nečistim dusima: da ih izgone i da liječe svaku bolest i svaku nemoć. A ovo su imena dvanaestorice apostola: prvi Šimun, zvani Petar, i Andrija, brat njegov; i Jakov, sin Zebedejev, i Ivan, brat njegov; Filip i Bartolomej; Toma i Matej carinik; Jakov Alfejev i Tadej; Šimun Kananaj i Juda Iškariotski, koji ga izda.

Tu dvanaesticu posla Isus uputivši ih:
»K poganima ne idite i ni u koji samarijski grad ne ulazite! Pođite radije k izgubljenim ovcama doma Izraelova!
Putom propovijedajte: 'Približilo se kraljevstvo nebesko! Bolesne liječite, mrtve uskrisujte, gubave čistite, zloduhe izgonite! Besplatno primiste, besplatno dajte!«
Riječ Gospodnja.



Molitva vjernika

Braćo i sestre, Bogu, milosrdnom Ocu, koji nas je po Kristu pozvao da budemo vrijedni graditelji njegova kraljevstva, uputimo svoje smjerne prošnje.

1. Gospodine Bože, pohodi svojim smilovanjem Crkvu koja okuplja tvoje vjerne: ti joj budi svjetlo i putokaz u naviještanju evanđelja i u zauzimanju za dobrobit svih ljudi, molimo te.
2. Gospodine Bože, zbliži istinskim povjerenjem i ljubavlju pastire Crkve i povjerene im zajednice vjernika, molimo te.
3. Gospodine Bože, ohrabri sve ljude do kojih dopire riječ evanđelja: pomози im da odlučno nasljeduju Krista Učitelja, molimo te.
4. Gospodine Bože, svakodnevno susrećemo ljude koji se odupiru tvome daru spasenja: pomози nam da im svojim življenjem evanđelja budemo svjedoci tvoje blizine i smilovanja, molimo te.
5. Gospodine Bože, obdari nas istinskim pouzdanjem u tvoju riječ i snagom za djela na koja nas pozivaš, molimo te.

Bože, Oče milosrđa, usliši naše molitve i po svojoj dobroti oslobodi nas slabosti i grijeha kako bismo uvijek mogli rasti u životnom odazivu na tvoju riječ. Po Kristu Gospodinu našem.

Žetveno sažalijevanje

U godišnjemu dobu kada se često govori o poljima, urodu, pšenici i žetvi, Crkva sluša Isusove riječi: »Žetva je velika, a radnika malo.« Nije nam teško zamisliti Isusa koji, hodaćući, promatra prirodu i poučava ljude želeći im na jednostavan i slikovit način otvoriti srca za osluškiivanje njegove Radosne vijesti. Susrećemo ga u sažalijevanju nad mnoštvom koje nema pravih vođa i pastira. Zato on poziva Dvanaesticu.

Pastiri bez ovaca

Već u prvoj rečenici čitamo da se Isus sažalio nad mnoštvom. U Matejevu evanđelju pet puta nalazimo glagol 'sažaliti': u prispodobi o služi kojemu je oprošten dug; u dva izvješća o umnažanju kruha; o ozdravljenju slijepca iz Jerihona; u poslanju Dvanaestice. U tome sažaljenju nalazi se razlog poslanja apostola. Dakle, odatle bi trebala kretati i svaka djelatnost Crkve – iz Božjega milosrđa i nježnosti prema čovjeku. Pred nama nije nejasan i prolazan osjećaj, već služba koja se vrši. O tome Isus govori putem. U hodu uočava potrebe, zaustavlja se i daje upute. Na tome putu s njim su i učenici; kao da se radi o umnoženu hodu. To je pozadina i promatranja Crkve kao zajednice u hodu, zbilje u gibanju koja traži. Skloni smo okupljati oko sebe one koji su nam ionako blizu, stvoriti koncentrične krugove pobornika, navijača, onih koji su stalno tu. Izazov svakomu crkvenom djelovanju jest ova slika pastira koji hoda.

Jednako tako mi se čini da bi se evanđeoska rečenica o ovcama bez pastira mogla i okrenuti; mo-

glo bi se govoriti i o *pastirima bez ovaca*. Bez prevelike retoričnosti pitamo se na različite načine koliko uistinu osjećamo potrebu za dobrim pastirima? Čujem kritike kako je ovaj ili onaj svećenik loš, kako ne vrši ono što se od njega očekuje, kako ne živi svoje svećeništvo, jer je predan samo običnim poslovima. Čujem to ponajviše od onih ljudi koji – kada ih pitam što oni čine u župi, kako pomažu svojoj zajednici – obično zašute i ostanu zbunjeni. Želeći da im župnik bude bolji, vjernici se ne pitaju kako bi oni mogli pomoći svećenicima da uistinu budu bolji, pa čak i kritikom, ali kršćanskom, ne onom koja se skriva iza pomodarstva napada na instituciju koju se prosuđuje kao daleku od čovjeka. Oprostite mi, ali ponekad mi svećenici uistinu izgledaju kao pastiri bez ovaca, bez obzira tko je tomu kriv. U molitvi za zvanja se ne radi o uvjeravanju Boga da nam pomogne, nego u promjeni srca svakoga vjernika.

Današnje evanđelje započinje riječima: »Kad Isus ugleda mnoštvo, sažali se nad njim...« Važno je *ugledati* i *vidjeti*, ali ovdje je sažeto sve što obuhvaća potrebe drugih. Ovdje valja pred sobom imati i rasprave koje je Isus vodio s glavarima naroda, a koje se mogu sažeti u Isusovo upozorenje da oni puno znaju, ali da malo čine te time ne vrše svoju glavnu zadaću. Zaboravili su milosrđe. Isusov sažalni pogled ohrabruje, premda se pojedinac nalazi u mnoštvu. I onda kada Isus promatra mnoštvo, gleda zapravo svakoga čovjeka u tom mnoštvu. Nije mu važan broj, jer on uvijek iz mnoštva izvlači osobe i važan mu je jedan ili jedna, pri čemu ne zaboravlja potrebe svih. Pastir ne može poznavati poteškoće mnoštva, naroda, zajednice; on poznaje poteškoće pojedinaca, a da bi to mogao mora ih



Krist i apostoli. Oltarni antependij, Comburg (Njemačka), prije 1140.

poznavati. Redovito su uvjerljivi pastiri ne kada su okruženi mnoštvom i masama, već kada se istinski zanimaju za pojedince. Biti u rukama 'ispravnih' pastira, strogih u primjeni Zakona, bez milosrđa, znači zapravo biti bez pastira. Primat leži u dobroti, ne u ispravnosti i besprijekornosti izvršavanja dužnosti. Vjerujem da ljudi lako mogu oprostiti svojem župniku ili poglavaru, ako pogriješi želeći dobro, ali mu teže opraštaju, ako vide da se ne zauzima za dobro.

Obrat smjera Božje žetve

Na popisu učenika nalaze se veoma različiti ljudi: pored carinika Mateja koji je skupljao novac za okupatora, tu je i Šimun Kananaj koji je pripadao najekstremnijoj skupini zelotā koji su se borili protiv Rimljana, a za slobodu svoga naroda. Dakle, suradnik neprijatelja i buntovnik u istome broju. Nadalje, tu je Šimun Petar, ali i Juda za kojega se posvuda kaže da je izdao Isusa. Mnogi bi iz vlastite obiteljske i zajedničke prošlosti možda izbrisali tu sramotu, ali ona je ovdje ostala zapisana, kao spomen jednoga odnosa prema Božjoj ljubavi. Iz te povijesti nitko nije isključen. I u našem hodu vjere ima mjesta za ime svakoga od Dvanaestorice. Tu su ljudi različitih temperamenata, društvenoga statusa, zanimanja i očekivanja. Tu nisu pobožni stereotipovi junaka, savršenih, svetih i čistih. Ono što ih združuje jest iskustvo o Onome koji ih zove.

Pomalo zbunjuje Isusova uputa da ne idu k poganima, već da ostanu u granicama svoga naroda. Mnogi bi željeli odmah probiti tzv. uske okvire, ali poslušnost je spasonosna onda kada se vlastiti plano-

vi podređuju zajedničkomu planu koji računa na sve odrednice. Osim toga, postoje i naše granice. Ne možemo biti svugdje i raditi sve. Ipak, moramo raditi sve što možemo tamo gdje jesmo. Nekada su 'veliki projekti' samo bijeg od onoga što nitko neće učiniti umjesto nas. Izgleda da se tu nalazi i Božja volja. Za takvo životno shvaćanje treba uočiti jedno: Izrael je išao na Sinaj; Mojsije se penjao, da bi susreo Boga, a Isus je prolazio gradovima i selima. Put je doživio obrat. Više se čovjek ne uspinje prema Bogu, već Bog silazi k čovjeku i traži ga. Naše traženje ne prestaje, no tek toliko da se ne skrivamo, već da se dopustimo pronaći i zazvati imenom.

Žetva je velika...

Ne trebaju nam čudesa, osobiti znakovi, već oni redoviti od kojih uspijevamo promucati nadu. Ne treba nam sunce koje će se okretati – dovoljan je i čovjek koji će se osvrnuti na ljudsku bijedu; ne trebaju nam otvorene rane jer ih je, kao znakova Krista patnika, već dovoljno u ljudskim životima; ne trebaju nam posebne objave datuma kraja svijeta jer nam je objavljena Božja blizina. Evo još jednoga razloga zašto su u Evanđelju nabrojena imena apostola. Dvanaestorica, kao broj, malo znače bez imena. Vjernici koji će samo u mnoštvu – a možda ni tamo – ispovijedati vjeru postaju neuvjerljivi, a tada će sažalni pogled imati puno opravdanje. Pokušajte uz svoje ime staviti riječ *vjerujem*, izgovoriti to naglas i osluhnuti odjek. Zatim opišite sebi kako je to zazvučalo i pristaje li Vašemu životu. Ako pristaje, ne trebamo se bojati »velike žetve«, jer ona obećava sitost i dobar okus kruha.

Ivan Šaško

ODJECI Riječi



Evanđelist navodi apostole u parovima. Poslanje i spasenje uvijek su plod zajedništva. Slikar Beato Angelico, slikajući Posljednji sud, to zorno prikazuje: oni koji se spašavaju, uspinju se držeći se za ruke; oni koji propadaju prikazani su leđima okrenuti jedan drugome. (T. C.)

Dok još bijasmo nemoćni...

uz: Rim 5,6-11

U retku koji prethodi današnjem odlomku sveti Pavao kaže: »Ta ljubav je Božja razlivena u srcima našim po Duhu Svetom koji nam je dan!« (Rim 5,5). Tako je sav sadržaj današnjega čitanja odraz Božje ljubavi prema ljudima. Zbog te ljubavi Krist je umro za ljude koji su još bili »nemoćni« i »bezbožnici« (5,6). Umro je za grješnike da bi na taj način objavio Božju ljubav (5,7-8). Po Kristu je ostvareno pomirenje čovjeka s Bogom i čovjeka s čovjekom (usp. 2Kor 5,18-21). Po Kristu, po njegovu uskrснуću, moguće je izbjeći osudu na Posljednjem sudu (Rim 5,10; usp. 1Sol 1,10). Kršćanin je pomiren i spašen čovjek, a počelo toga njegovog novog stanja jest ljubav objavljena u Kristovoj žrtvi i u Kristovu uskrснуću.

Darko Tepert

Dvanaesta nedjelja kroz godinu

22. lipnja 2008.

Ulazna pjesma

Ps 28,8-9

Gospodin je jakost narodu svome,
tvrdava spasa svom Pomazaniku.
Spasi narod svoj, Gospodine,
i blagoslovi svoju baštinu,
pasi ih i nosi dovijeka!

Zborna molitva

Daj, Gospodine, da ti uvijek služimo
sa strahopoštovanjem i ljubavlju.
Ti nikad ne kratiš svoga vodstva vjernima
koje si utemeljio u svojoj ljubavi.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, primi žrtvu pomirenja i hvale:
po njoj nas očisti od grijeha
da ti se sviđa ljubav naših duša.
po Kristu, Gospodinu našem.

Pričesna pjesma

Ps 145,15

Oči sviju u tebe su uprte, Gospodine,
ti im hranu daješ u pravo vrijeme.

Popričesna molitva

Gospodine,
pričest svetog tijela i predragocjene krvi
obnavlja nam božanski život.
Molimo te da svako slavljenje otajstva
učvrsti jamstvo našeg spasenja.
po Kristu, Gospodinu našem.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna:	78	Gospodin je jakost
ili:	225	Hvaljen, slavljen
Otpjevni ps.:		Po velikoj dobroti (gl. pr. ŽV 6/2005.)
Prinosna:	237	Mir svoj, o Bože
Pričesna:	199-200	O Kruše živi, milosni
Završetak:	260	O da bude radost

Prvo čitanje

Jr 20,10-13

On izbavi dušu sirote iz ruku zlikovaca.

Čitanje Knjige proroka Jeremije

Reče Jeremija: Čuh klevete mnogih: »Užas
odasvud! Prijavite! Mi ćemo ga prijaviti.«
Svi koji mi bijahu prijatelji čekahu moj
pad. »Možda ga zavedemo, pa ćemo njim
ovladati i njemu se osvetiti!« Sa mnom je
Gospodin kao snažan junak! Zato će progo-
nitelji moji posrnuti i neće nadvladati, po-
stidjet će se veoma jer neće uspjeti, vječna
se sramota neće zaboraviti. Gospodine nad
vojskama, koji poničeš pravednika i vidiš
mu bubrege i srce, daj da vidim kako im se
osvećuješ, jer tebi povjerih parnicu svoju.
Pjevajte Gospodinu, hvalite Gospodina
jer on izbavi dušu sirote iz ruku zlikovaca.
Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 69,8-10.14.17.33-35

*Otpjev: Po velikoj dobroti svojoj
usliši me, Gospodine!*

Jer zbog tebe podnesoh pogrdu
i stid mi pokri lice.
Tuđinac postadoh braći
i stranac djeci majke svoje.
Jer me izjela revnost za dom tvoj
i poruge onih koji se rugaju tebi padoše na me.

No tebi se molim, Gospodine,
u vrijeme milosti, Bože;
po velikoj dobroti svojoj ti me usliši,
po svojoj vjernoj pomoći!
Usliši me, Gospodine,
jer je dobrostiva milost tvoja,
po velikom milosrđu obazri se na me!

Gledajte, ubogi, i radujte se,
nek vam oživi srce, svima koji Boga tražite.
Jer siromahe Gospodin čuje,
on ne prezire sužanja svojih.
Neka ga hvale nebesa i zemlja,
mora i sve što se u njima miče.

Drugo čitanje

Rim 5,12-15

S darom nije kao s grijehom.

Čitanje Poslanice svetoga Pavla apostola Rimljanima
Braćo! Kao što po jednom čovjeku uđe u svijet grijeh i po grijehu smrt, i time što svi sagriješiš, na sve ljude prijeđe smrt... Doista, do Zakona bilo je grijeha u svijetu, ali se grijeh ne ubraja kad nema zakona. Da, ali smrt je od Adama do Mojsija doista kraljevala i nad onima koji ne sagriješiš prekršajem sličnim kao Adam, koji je pralik Onoga koji ima doći. Ali s darom nije kao s grijehom. Jer ako su grijehom jednoga mnogi umrli, mnogo se obilattije na sve razlila milost Božja, milost darovana u jednom čovjeku, Isusu Kristu.
Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

Iv 15,26b.27a

Duh istine svjedočit će za mene, govori Gospodin, i vi ćete svjedočiti.

Evanđelje

Mt 10,26-33

Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo.

Čitanje svetog Evanđelja po Mateju
U ono vrijeme: Reče Isus svojim apostolima:
»Ne bojte se ljudi. Ta ništa nije skriveno što se neće otkriti ni tajno što se neće doznati. Što vam govorim u tami, recite na svjetlu; i što na uho čujete, propovijedajte na krovovima. Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, ali duše ne mogu ubiti. Bojte se više onoga koji može i dušu i tijelo pogubiti u paklu. Ne prodaju li se dva vrapca za novčić? Pa ipak ni jedan od njih ne pada na zemlju bez Oca vašega. A vama su i vlasi na glavi sve izbrojene. Ne bojte se dakle! Vrijedniji ste nego mnogo vrabaca.
Tko god se, dakle, prizna mojim pred ljudima, priznat ću se i ja njegovim pred Ocem, koji je na nebesima. A tko se odreće mene pred ljudima, odreći ću se i ja njega pred svojim Ocem, koji je na nebesima.«
Riječ Gospodnja.



Ne bojte se ljudi... Bojte se Onoga koji može i dušu i tijelo pogubiti. (G. Rouault, 1937).

Molitva vjernika

Bogu Ocu, koji je stvoritelj svega i darivatelj života, utecimo se iskrenom molitvom zajedno govoreći:

Gospodine, daruj nam novost života.

1. Za svetu Crkvu Božju: da vjerno živi duh evanđelja te nikad ne posustane naviještati Istinu, molimo Gospodina!
2. Za sve kojima je povjerena služba propovijedanja Božje riječi: da ih ne plaši protivljenje svijeta i ljudi te trajno rastu u vjernosti Kristu, molimo Gospodina!
3. Za sve kršćane: da dar vjere koji su na krštenju primili svakodnevno preobražava njihov život, molimo Gospodina!
4. Za nas ovdje sabrane: da nas ne svladaju tjeskoba i brige za zemaljski život, nego da vjera u vječni život osmišljava i rasvjetljava sveukupno naše življenje na zemlji, molimo Gospodina!
5. Za sve umiruće: da umirući ovome životu postanu dionici vječnosti kojoj su se nadali, molimo Gospodina!

Svemoguću Bože,
prodajni naša srca snagom Duha koji sve oživljava i daj da u vjeri rastemo do onoga dana kad ćemo te gledati licem u lice. Po Kristu Gospodinu našem.

»Bojmo se da se ne bojimo!«

Prepuštajući se snazi riječi iz naviještenoga evanđeoskog odlomka misao nam se zaustavlja nad porukom koju Isus upućuje apostolima: »Ne bojte se ljudi! Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, ali duše ne mogu ubiti. Bojte se više Onoga koji može pogubiti i dušu i tijelo!« Razlikovanje onoga čega se ne treba bojati od onoga čega se treba bojati, danas je stavljeno pred nas kao način razmišljanja o životu, kao put propitkivanja o našem shvaćanju i vrjednovanju života.

Strahovi tijela

»Strah je bijeg duše.« Tim riječima sv. Augustin opisuje ono što se zbiva u čovjeku kada ga obuzme strah: duša se povlači i bježi od određene stvarnosti koja je ugrožava. Naviješteno evanđelje govori nam o čovjekovu strahu, o *bijegu duše*. Evanđelje započinje prvo s onim čega se *ne trebamo bojati*, od čega naša duša ne treba bježati. Krist

upozorava da se ne trebamo bojati onih koji ne mogu naškoditi našoj duši: »Ne bojte se onih koji ubijaju tijelo, ali duše ne mogu ubiti.« Misli se na čovjeka, jer čovjek može uništiti samo dušu, a ne tijelo. No, kako se onda događa da se unatoč tomu bojimo drugoga čovjeka? Koji je razlog silnih strahova koje osjećamo prema drugima? Točnije, zašto takav golemi strah u nama da nas čak sprječava u navještaju Isusa Krista?

Iz evanđeoskoga teksta može se zaključiti da je glavni razlog takvomu strahu *zaborav duše i prepuštenost tjelesnosti*. Zaborav duše jest zaborav podrijetla i usmjerenja. Duša više ne misli na onoga koji ju je stvorio, na Boga. Prestaje biti dijalogična, prestaje biti u odnosu s Bogom prema kojemu je usmjeren. Takva nedijalogična duša, zatvorena u sebi, postaje jedno s tijelom, sebe vidi jedino u tijelu kao tijelo. Budući da je tijelo propadljivo i smrtno, i ona postaje propadljiva i

Strah pred ljudima pobijeđen je strahom pred Bogom.

(Uskrsli oslobođa od smrti. M. Rupnik, Crkva Presvetoga Trojstva, Porto Santo Stefano, Italija, 2002., detalj)



smrtna. Svaki napad na tijelo duša doživljava kao napad na samu sebe.

Sada nam postaje razvidno da takvom dušom mora vladati veliki strah, da ona mora bježati od svih onih koji mogu lako ugroziti tijelo, a time i nju. Démonsko se u svijetu služi upravo tom logikom. Ono ne napada prvo dušu, nego polazi od tijela. Démonsko savršeno razumije mehanizme i potrebe tijela te se služi njegovim strahovima: tijelu nudi sigurnost (putem moći, bogatstva), odvrća od krjeposnoga života i navještaja Isusa Krista koji bi ugrožavao tijelo, zahtijeva da tijelo isproba sve svoje mogućnosti, pod svaku cijenu. U takvom strahu tijela čovjek postaje neslobodan, potpuno ovisan o drugomu.

»Ne bojim se, jer se bojim«

Kristov poziv »Ne bojte se« ima osloboditeljsku snagu. On nas kani osloboditi od strahova tijela i tako nam omogućiti istinsku slobodu. No, taj je poziv paradoksalan. Želi nam pružiti slobodu od straha, ali tako što od nas traži opet strah, stari strah kani istjerati novim strahom. Kakav je to *novi strah*? Radi se o strahu prema Bogu: »Bojte se više onoga koji može i dušu i tijelo pogubiti u paklu.« Dakle, strah prema Bogu način je bor-

be protiv straha od ljudi. Ali, što to znači bojati se Boga? Vidjeli smo da Augustin govori o strahu kao bijegu duše. Pred Bogom duša nema kamo pobjeći. Strah prema Bogu tako je intenzivan način bijega prema Bogu, u Bogu. Bojeći se Boga, vjernik bježi Bogu, u njemu pronalazi svoje utočište, svoju podršku, snagu, i slobodu od straha tijela. Želi što više bježati Bogu da ne izgubi njegovu ljubav, da bude što više privinut uz Boga koji ljubi. Tako je strah prema Bogu zapravo strah ljubavi. On omogućuje vjerniku slobodu od svih strahova ovoga svijeta, jer se on kao čovjek ne može svesti samo na tijelo. U tom strahu čovjek počinje živjeti svoju dušu, dušu koja je u dijalogu, u odnosu s Bogom. Strah prema Bogu tako je istovremeno i briga za dušu, briga koja danas toliko nedostaje čovjeku.

Sada postaje očito kolika se osloboditeljska snaga krije u strahu Božjem. Pribjegnemo li Bogu, u strahu ljubavi prema njemu, smijemo i možemo neustrašivo naviještati Boga, ljude oslobađati od robovanja najrazličitijim strahovima kojima zli ljudi i démonsko žele vladati nama. Strah je Božji tako neiscrpno vrelo oslobođenja i slobode. Stoga, budimo odvažni i »bojmo se da se ne bojimo« (sv. Augustin).

Ivica Raguž

ODJEĆI



Isprepletenost riječi »Ne bojte se« i »Bojte se« kazuje nam da su nam jednako potrebni pouzdanje u Boga i strah pred njim. Pouzdanje u Boga liječi nas od varljivoga pouzdanja u ljude, a strah pred Bogom liječi nas od straha pred ljudima. (N. N.)

Po grijehu na sve ljude prijeđe smrt

uz: Rim 5,12-15

Govoreći o otajstvu smrti i grijeha, apostol Pavao podsjeća na onog »jednog Čovjeka«, to jest na Adama, po kojem je grijeh ušao u svijet »i po grijehu smrt« (5,12). Jasnije nego u Knjizi Postanka (usp. Post 3), to je izrečeno u Knjizi Mudrosti: »Bog je stvorio čovjeka za neraspadljivost i učinio ga na sliku svoje besmrtnosti. A đavolskom je zavišću došla smrt u svijet i nju će iskusiti oni koji njemu pripadaju« (Mudr 2,23-24). Riječ je o duhovnoj smrti koja kao posljedicu ima i fizičku smrt (Rim 5,12). Adam je označen kao »pralik Onoga koji ima doći« (5,14), a to je Mesija – Krist. Grijehom Adamovim, naime, »mnogi« su umrli, gdje ovo »mnogi« označava sve ljude, a u Isusu Kristu na sve se ljude razlila milost Božja. Krist je time ostvario izvorno poslanje čovjekovo.

Darko Tepert

Rodenje svetoga Ivana Krstitelja

24. lipnja 2008.

Ulazna pjesma

Iv 1,6-7; Lk 1,17

Poslan je čovjek od Boga, ime mu Ivan.
On dođe kao svjedok, da posvjedoči za Svjetlo,
te spremi Gospodinu narod pripravan.

Zborna molitva

Bože, ti si pozvao svetog Ivana Krstitelja
da narod pripravi na dolazak Krista
Gospodina. Obdari svoj narod radošću Duha
Svetoga i upravi putem spasenja i mira.
Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, polažemo darove na tvoj oltar,
časteći rođendan svetog Ivana, koji je
Spasitelja navijestio i po dolasku pokazao.
Daj da i mi s vjerom pođemo u susret Kristu.
Koji živi.

Pričesna pjesma

Lk 1,78

Darom premilosrdnog srca Boga našega
pohodilo nas je Mlado Sunce s visine.

Popričesna molitva

Gospodine, o rođendanu svetog Ivana
Krstitelja veselo smo blagovali od gozbe
nebeskog Jaganjca. Daj da u Kristu, koga je
on navijestio, prepoznamo začetnika svoga
krštenja. Koji živi.

Prijedlozi za pjevanje

Ulazna:	664	Preblažen sveće
Otpjevni ps.:	VII	Velik je Gospodin
Prinosna:	233	Punina kad dođe vremena
Pričesna:	188	Na Isusov se spomen
Završetak:	663	Zarana on je
ili:	802	Sveti Ivo

Prvo čitanje

Iz 49,1-6

Čitanje Knjige proroka Izaije
Čujte me, otoci, slušajte pomno, narodi daleki!
Gospodin me pozvao od krila materina, od
utrobe majke moje on me imenovao. Od usta
mojih britak je mač načinio, sakrio me u sjeni
ruke svoje, od mene je oštru načinio strijelu,
sakrio me u svome tobolcu. Rekao mi: »Ti si
Sluga moj, Izraele, u kom ću se proslaviti!«
A ja rekoh: »Zaludu sam se trudio, nizašto na-
prezao snagu.« Ipak, kod Gospodina je moje
pravo, kod mog Boga nagrada je moja. A sad
govori Gospodin, koji me od utrobe Slugom
svojim načini, da mu vratim natrag Jakova,
da se sabere Izrael. Proslavih se u očima Gos-
podnjim, Bog moj bijaše mi snaga. I reče mi:
»Premalo je da mi budeš Sluga, da podigneš
plemena Jakovljeva i vratiš Ostatak Izraelov,
nego ću te postaviti za svjetlost narodima
da spas moj budeš do nakraj zemlje.«
Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 139,1-3.13-15

Otpjev: *Hvala ti što sam stvoren tako čudesno!*
Gospodine, proničeš me svega i poznaješ,
ti znaš kada sjednem i kada ustanem,
izdaleka ti već misli moje poznaješ.
Hodam li ili ležim, sve ti vidiš,
znani su ti svi moji putovi.

Jer ti si moje stvorio bubrege,
satakao me u krilu majčinu.
Hvala ti što sam stvoren tako čudesno,
što su djela tvoja predivna.

Dušu moju do dna si poznavao,
kosti moje ne bijahu ti sakrite
dok nastajah u tajnosti,
otkan u dubini zemlje.

Drugo čitanje

Dj 13,22-26

Čitanje Djela apostolskih
U one dane: Progovori Pavao: »Bog podiže
ocima Davida za kralja. Za nj i posvjedoči:

Ivan mu je ime, jer »Bog je milosrdan«.
(A. Pisano, vrata baptisterija u Firenzi, 1330.-1336.)

Nađoh Davida, sina Jišajeva, čovjeka po svom srcu, koji će ispuniti sve moje želje. Iz njegova potomstva izvede Bog po svom obećanju Izraelu Spasitelja, Isusa. Pred njegovim je dolaskom Ivan propovijedao krštenje obraćenja svemu narodu izraelskomu. A kad je Ivan dovršavao svoju trku, govorio je: 'Nisam onaj za koga me vi držite. Nego za mnom evo dolazi Onaj komu ja nisam dostojan odriješiti obuce na nogama.'«

»Braćo, sinovi roda Abrahamova, vi i oni među vama koji se Boga boje, nama je upravljena ova Riječ spasenja.«
Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

Lk 1,76

Ti, dijete, prorok ćeš se Svevišnjega zvati: jer ćeš ići pred Gospodinom da mu pripraviš putove.

Evanđelje

Lk 1,57-66.80

Čitanje svetog Evanđelja po Luki
Elizabeti se navršilo vrijeme da rodi. I porodi sina. Kad su njezini susjedi i rođaci čuli da joj Gospodin obilno iskaza dobrotu, radovahu se s njome.
Osmoga se dana okupe da obrežu dječaka. Htjedoše ga prozvati imenom njegova oca – Zaharija, no mati se njegova usprotivi:
»Nipošto, nego zatv će se Ivan!« Rekoše joj na to: »Ta nikoga nema od tvoje rodbine koji bi se tako zvao.« Tada znakovima upitaju oca kojim ga imenom želi prozvati. On zaiska pločicu i napisa »Ivan mu je ime!« Svi se začude, a njemu se umah otvoriše usta i jezik te progovori blagoslivljajući Boga.
Strah obuze sve njihove susjede, a po svem su se Gorju judejskom razglašavali svi ti događaji. I koji su god čuli, razmišljahu o tome pitajući se: »Što li će biti od ovoga djeteta?«
Uistinu, ruka Gospodnja bijaše s njime.
Dječak je međutim rastao i duhom jačao. Boravio je u pustinji sve do dana svoga javnog nastupa pred Izraelom.
Riječ Gospodnja.



Molitva vjernika

Braćo i sestre, slaveći svetkovinu rođenja svetoga Ivana Krstitelja, koji je svome narodu očitovao Božje milosrđe, obratimo se Kristu Gospodinu pouzdanom i jednodušnom molitvom:

Vodi nas, Gospodine, putem spasenja.

1. Ti si, Gospodine, odabrao svetoga Ivana da bude glasnik spasenja tvome narodu: daj da Crkva vjerno prihvati tvoju riječ i živi kao novi narod spašenika, molimo te.
2. Ti, Gospodine, i danas odabireš navjestitelje tvoje riječi: daj svim pastirima i učiteljima Crkve snagu Ivanove poniznosti kojom će svjedočiti tvoj novi dolazak u slavi, molimo te.
3. Tvoj preteča Ivan u pustinji se pripravljaao za djelo propovijedanja: daj svima nama snagu odlaska u samoću molitve kako bismo te mogli prepoznati među ljudima, molimo te.
4. Tvoj je preteča Ivan krvlju posvjedočio vjernost tvojoj riječi: ohrabri i ojači i nas u svim iskušenjima vjere, molimo te.
5. Braću našu i sestre koji prijedohše prag zemaljskoga hoda obasjaj svjetlom vječnoga života, molimo te.

Kriste Spasitelju, tebi su znani svi naši putovi. Izliječi nas od straha pred budućnošću i obdari nas snagom da rastemo u onom što smo ti obećali. Koji živiš.

Preteča – uzor vjermičkoga hoda

Crkva slavi *dies natalis*, rođendan svetaca, posebice mučenikā, na dan njihove smrti. No, među uzorima življenja vjere izdvaja ju se dva velika lika. Promatrajući ulogu blažene Djevice Marije i Ivana Krstitelja u Kristovu djelu spasenja, Crkva slavi i njihov zemaljski rođendan. Osim opisa Kristovog rođenjana u evanđeljima nalazimo jedino opis Ivanova rođenja. No, sličnostima tu nije kraj. Isusov rođendan slavimo 25. prosinca, a Ivanov 24. lipnja jer, kako svjedoči evanđelist Luka, Ivanovo se rođenje dogodilo šest mjeseci ranije. Te sličnosti imaju i simboličko značenje. Na dan u koji slavimo Kristovo rođenje (25. prosinca) Rimljani su slavili blagdan »rođenja Nepobjedivoga Sunca« (*dies natalis Solis invicti*). To je dan u godini kad je noć najduža, a dan najkraći. Nasuprot tome danu stoji ljetni solsticij, 24. lipnja, kad je dan najduži u odnosu na noć te od tada postaje biti sve kraćim. Tako Ivanov dolazak oslikava njegovu zadaću u odnosu na Krista i na navještaj Kristova dolaska: »On treba da raste, a ja da se umanjujem« (Iv 3,30).

Lik prethodnika

Tko je Ivan? On je Kristov *prethodnik* u rođenju, u poslanju i u smrti. Na početku njegovoga života stoji njegova majka, starica koja nije mogla imati djece, Elizabeta. I njegov otac Zaharija bio je u odmakloj dobi. Oboje su bili »pravedni pred Bogom«, »Jahvini siromasi«, oni koji žive od pouzdanja u njega. Za Boga njihova starost i njihovo siromaštvo nisu prepreka. On traži otvorenost, iščekivanje, vjeru. Bog odabire njih da po njima na svijet dođe Isusov preteča, onaj koji će Mesiji pripremiti put. Ivanovo je rođenje, poput Isusova, naviješteno od anđela i zato dobiva ime koje znači »Gospodin je milostiv«.

Ivan je *svjetiljka* koja svijetli i rasvjetljuje mrak, ali se i povlači pred pobjedonosnim svjetlom Isusa Krista. On je svjetiljka pripremljena za Spasitelja (Ps 132; Iv 5,35). On je onaj koji se treba umanjivati da bi Krist mogao rasti (Iv 3,30).



Svetkovina svetoga Ivana Krstitelja veže se uz ljetni ekvinocij. Tada Sunce započinje padati, a dan postaje kraćim. Tako i samo vrijeme preriče Ivanovu riječ:

»On (Krist) treba da raste, a ja da se umanjujem.«

(Prikaz solsticija, Nebra (Njemačka), 1600. god. prije Krista)

Ivan i Isus su *suvremenici*. I jedan i drugi su dar Izraelu i svijetu. Čini se da su Evanđelja djelom paralelna izvješća o Ivanu i Isusu. Evanđelja govore o njihovom začeću, rođenju i životu. Obojica su posebni, drukčiji, i po stilu i po djelovanju, po govoru i izgledu, ali obojica su povezani i ujedinjeni nečim puno dubljim i važnijim: pozivom i odlučnom zauzetošću za Kraljevstvo Božje.

Ivan u svom poslanju djeluje odlučno, neustrašivo, sa žarom koji ne dopušta odlaganje. Viče, gotovo galami. Jednom je nogom u Starom, a drugom u Novom Savezu. Veliki je prorok koji svojim životom i primjerom poziva na obraćenje i pokoru. Skroman i snažan istovremeno. Ne žali se na okolnosti, na vrijeme, na nepovoljnu društvenu i političku, a i osobnu situaciju. Ne uzmiče pred protivnicima i ne stvara trule političke compromise. Prisutan je u javnosti i ona očekuje svaku njegovu riječ, s pozornošću promatra njegove

geste. Čini se da nema neku posebnu pobožnost i duhovnost, ali zato ne trpi nepravdu, ugnjetavanje i licemjerje. Stječe mnoštvo neprijatelja. Zbog ljubavi prema istini biva lišen života.

Kao da mu nedostaje Isusove mirnoće, tankoćutnosti, finoće. Spremnosti da se ne ugasi stijenj što tinja i da se ne slomi trska koja se ljulja. Ivan i Isus. Ponekad su tako suprotni. A zapravo se nadopunjuju.

Prepoznati Ivanovu temeljitost

Koliko bi Pismo, a i život Crkve bili siromašniji bez ovoga velikog čovjeka! I zanimljivo je vidjeti kako je u liturgiji i ikonografiji prvoga tisućljeća Crkve Ivan gotovo uvijek prikazivan u zajedništvu s Marijom. Njih dvoje tvore dvije dimenzije Crkve, na temelju njihove uloge i mjesta u povijesti spasenja. Njih dvoje predstavljaju dvije okosnice života Crkve, dvije okosnice razumijevanja Krista i njegovoga poslanja, dvije kristološke okosnice. I Marija i Ivan pomažu nam doživjeti Kristovo poslanje u povijesti u jedinstvu različitosti.

No, u drugom je tisućljeću Ivanovo čašćenje umanjeno. Marijino je uznapredovalo. Stvorena je distanca među njima. Gotovo do neprepoznatljivosti. Distanca koja u sebi nosi opasnost za kri-

vo razumijevanje samoga Isusa Krista i njegovog poslanja. Stoga je današnja svetkovina osobito važna: svjedoči nam o središnjoj važnosti Ivanove osobe za razumijevanje Isusa Krista i njegovoga poslanja. Ivan nam svojim življenjem riječi koju je naviještao svjedoči da je važna ne samo pobožnost, nego i djelovanje. Ne samo nježnost, nego i odlučnost. Ne samo promišljanje, nego i briga za svijet. Potrebno je zalaganje. Imati snage izložiti se i preuzeti rizik i odgovornost. I Marija je nosila i razvijala u sebi te dimenzije, ali na drugačiji način. Kao što i kod Ivana ima puno toga marijanskog. A u Isusu su obje te dimenzije našle svoj potpuni izričaj.

Stoga bi za naše razumijevanje Krista i za življenje evanđelja bilo korisno više isticati Ivanov lik i njime prožimati i marijansku duhovnost i pobožnost. Ivanov nas primjer poziva da kao Crkva, kao kršćani današnjega svijeta, budemo poput njega. Poput njega trebamo pripremati put Kristu i svjedočiti da je on Put. Poput njega trebamo se djelujući umanjivati jer u središtu nije naše ja, naša vizija, naše shvaćanje, nego *poziv* i *poslanje* koji nam daju zadaću da ne propovijedamo sebe nego Krista.

Željko Tanjić

ODJECI Riječi



Nepredvidivost je »odlika« Božje ljubavi i djelovanja. Gledajući Ivana ljudi se pitaju »Što li će biti od ovoga djeteta?« Mi pak tražimo sigurnost u Bogu. Bojimo se njegovih iznenađenja, poziva... Potrebna je hrabrost vjere za Božju nepredvidivost. (C. A.)

Bogobojazni

uz: Dj 13,22-26

U Antiohiji su Pavao i Barnaba u subotnji dan došli u sinagogu gdje su, nakon čitanja Zakona i Proroka, zamoljeni da kažu riječ utjehe narodu (usp. Dj 13,14-15). Pavao je govorio (usp. Dj 13,16-41.46-47). Obrača se *Izraelcima* (usp. Dj 2,22; 3,12) i *bogobojaznima*. U Dj 13,16.26 bogobojazni tvore posebnu grupu uz Izraelce i boje se Boga Izraelova. Riječ je o poganima. Tako da se Pavao već samim govorom obraća i njima, a ne samo Židovima. U rr. 17-25 nalazimo sažetak Izraelove povijesti i to od Izlaska do Ivana Krstitelja. No, već uz Davidovo ime spominje i njegovog potomka, Izraelovog spasitelja, Isusa (usp. r. 23). Ponovnim pozivom poziva sinove roda Abrahamova i bogobojazne i naglašava da »nama«, tj. i Židovima i poganima, bijaše poslana riječ toga spasenja (usp. r. 26).

Mario Cifrak

Sveti Petar i Pavao, apostoli

29. lipnja 2008.

Ulazna pjesma

Ova su dvojica krvlju svojom zasadila Crkvu: ispili su čašu Gospodnju i postadoše prijatelji Božji.

Zborna molitva

Bože, ti si nas danas obradovao časnom svetkovinom svetih apostola Petra i Pavla. Od njih je Crkva primila početke vjere i bogoslužja. Daj da u svemu slijedi i njihov nauk. Po Gospodinu.

Darovna molitva

Gospodine, prinosimo ti ove darove da ih posvetiš. Daj da ih prati molitva svetih apostola da ti u ovoj žrtvi odano služimo. Po Kristu.

Pričesna pjesma

Mt 16,16.18

Reče Petar Isusu:
Ti si Krist-Pomazanik, Sin Boga živoga!
Odgovori mu Isus: Ti si Petar, Stijena,
i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju.

Popričesna molitva

Gospodine, okrijepio si nas svetim otajstvom. Daj svojoj Crkvi da bude postojana u lomljenju kruha i nauči apostola te tvojom ljubavlju postanemo jedno srce i jedna duša. Po Kristu.

Prijedlozi za pjevanje

<i>Ulazna:</i>	622	Ova su dvojica
<i>ili:</i>	634	O blažen dane
<i>Otpjevni ps.:</i>	129	Blagoslivljat ću Gospoda
<i>Prinosna:</i>	231	Jedan kruh
<i>Pričesna:</i>	186	Sva ljubavi mi, Isuse
<i>Završetak:</i>	635	Poglavaru vrhovnoga

Prvo čitanje

Dj 12,1-11

Čitanje Djela apostolskih

U one dane: Uze Herod zlostavljati neke od Crkve. Mačem pogubi Jakova, brata Ivanova. Kad vidje da je to drago Židovima, uhvati i Petra (bijahu upravo Dani beskrvnih kruhova). Uhiti ga, baci u tamnicu i dade da ga čuvaju četiri četverostraže vojničke, nakan izvesti ga nakon Pashe pred narod. Petra su dakle čuvali u tamnici, a Crkva se svesrdno moljaše Bogu za njega. One noći kad ga je Herod kanio privesti, spavao je Petar između dva vojnika, okovan dvojim verigama, a stražari pred vratima čuvahu stražu. Kad eto: pojavi se anđeo Gospodnji te svjetlost obasja ćeliju. Anđeo udari Petra u rebra, probudi ga i reče: »Ustaj brzo!« I spadoše mu verige s ruku. Anđeo mu reče: »Opaši se i priveži obuću!« On učini tako. Onda će mu anđeo: »Zaogrni se i hajde za mnom!« Petar izađe, pođe za njim, a nije znao da je zbilja što se događa po anđelu: činilo mu se da gleda viđenje. Prošavši prvu stražu, i drugu, dođoše do željeznih vrata koja vode u grad. Ona im se sama otvore te oni izađu, prođu jednu ulicu, a onda anđeo odjednom odstupi od njega. Petar pak, došavši k sebi, reče: »Sad uistinu znam da je Gospodin poslao anđela svoga i izbavio me iz Herodove ruke i od svega što je očekivao židovski narod.« Riječ Gospodnja.

Otpjevni psalam

Ps 34,2-9

*Otpjev: Anđeo Gospodnji
izbavlja štovatelje Božje.*

Blagoslivljat ću Gospodina u svako doba, njegova će mi hvala biti svagda na ustima! Nek se Gospodinom duša moja hvali, nek čuju ponizni i nek se raduju!

Veličajte sa mnom Gospodina, uzvisujmo ime njegovo zajedno! Tražio sam Gospodina i on me usliša, izbavi me od straha svakoga.

Petru su dani ključevi, znakovi vlasti i vodstva u Crkvi.
(reljef iz 1185.-1200., Metropolitanski muzej, New York)

Drugo čitanje

2TİM 4,6-8.17-18

Čitanje Druge poslanice svetoga Pavla apostola Timoteju
Predragi! Ja se već prinosisim za žrtvu ljevanicu, prispjelo je vrijeme moga odlaska. Dobar sam boj bio, trku završio, vjeru sačuvao. Stoga, pripravljen mi je vijenac pravednosti kojim će mi u onaj Dan uzvratiti Gospodin, pravedni sudac; ne samo meni, nego i svima koji s ljubavlju čekaju njegov pojavak.
Gospodin je stajao uza me, on me krijepio da se po meni potpuno razglasi Poruka te je čuju svi narodi; i izbavljen sam iz usta lavljih. Izbavit će me Gospodin od svakoga zla djela i spasiti za svoje nebesko kraljevstvo. Njemu slava u vijeke vjekova! Amen!
Riječ Gospodnja.

Pjesma prije evanđelja

Mt 16, 18

Ti si Petar-Stijena, i na toj Stijeni sagradit ću Crkvu svoju, i vrata paklena neće je nadvladati.

Evanđelje

Mt 16,13-19

Čitanje svetog Evanđelja po Mateju
U ono vrijeme: Dođe Isus u krajeve Cezareje Filipove i upita učenike: »Što govore ljudi, tko je Sin Čovječji?« Oni rekoše: »Jedni da je Ivan Krstitelj; drugi da je Ilija; treći opet da je Jeremija ili koji od proroka.« Kaže im: »A vi, što vi kažete, tko sam ja?« Šimun Petar prihvati i reče: »Ti si Krist-Pomazanik, Sin Boga živoga.« Nato Isus reče njemu: »Blago tebi, Šimune, sine Jonin, jer ti to ne objavi tijelo i krv, nego Otac moj, koji je na nebesima. A ja tebi kažem: Ti si Petar-Stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju i vrata paklena neće je nadvladati. Tebi ću dati ključeve kraljevstva nebeskoga, pa što god svezješ na zemlji, bit će svezano na nebesima; a što god odriješiš na zemlji, bit će odriješeno na nebesima.« Riječ Gospodnja.



Molitva vjernika

Bogu Ocu, koji nas je u svome Sinu pozvao da budemo graditelji jedne svete, katoličke i apostolske Crkve, uputimo svoje prošnje moleći za snagu zajedništva:

1. Za tvoju Crkvu, sazdanu na vjeri apostola: obnovi je u vjernosti evanđelju i pomози joj graditi novo zajedništvo među ljudima, molimo te.
2. Za papu Benedikta i sve pastire Crkve: obdari ih snagom i mudrošću Duha da tvoju Crkvu vode putem evanđeoske pravednosti i mira, molimo te.
3. Za sve kojima si povjerio apostolsku službu naviještanja tvoje riječi: usadi im u srce duh evanđelja da riječ koju naviještaju vjerno svjedoče svojim životom, molimo te.
4. Za nas ovdje sabrane: povrati nam oduševljenje za put vjere na koji si nas pozvao i udijeli nam ustrajnost na tom putu, molimo te.
5. Za našu pokojnu braću i sestre: oprosti im grijehе i po vjeri Crkve obdari ih vječnim spasenjem, molimo te.

Bože, u svetim apostolima dao si nam primjer vjere i svjedočanskoga života. Okrijepi nas svojim Duhom da budemo vjerni nasljedovatелji apostolskog propovijedanja te zavrijedimo biti dionici tvoga spasenja. Po Kristu.

Snaga slabosti i jedinstvo razlika

Biblijski tekstovi izabrani za svetkovinu apostola Petra i Pavla odjekuju kao iskaz sklada ljudske nemoći i Božje snage, ljudskih razlika i Božjega Duha jedinstva. Ova dva čovjeka su u bezizlaznoj situaciji. Ne mogu se nadati pomoći ni od koga. Bog im je jedina okrijepa i sigurnost. Samo on ih može izbaviti. Pred očitim otajstvom ne mogu se pouzdati u svoje *tijelo i krv*, nego u *Oca koji je na nebesima*. Upravo zato u njima slavimo Božju veličinu. Božje djelovanje na njima i po njima vidljivo je i iz njihove međusobne različitosti. Nisu se za svoga zemaljskog života često susretali niti su bili snažno povezani. Različiti su podrijetlo, obrazovanje i narav, a psihološki profili uvelike im se razilaze. Životni putovi, pa i smrt nisu im bili jednaki. U Petru i Pavlu prepoznamo kršćane svih generacija po kojima Bog djeluje u svakome vremenu.

Razlike

Petar je pripadao nižemu društvenom sloju ljudi koji jedva preživljavaju radeći svoj posao, krpajuć mreže i loveći u ne baš bogatim vodama. Pavao potječe iz obitelji koja je stekla rimsko 'državljanstvo', pa se mogao prizvati na samoga cara kad je posumnjao u pravednost suđenja u Izraelu.

Razlikuje ih i učenost. Petar je neuk i jednostavan. Kad je čuo za Isusa ide se uvjeriti, vidjeti i svojim *zdravim razborom* prosuditi. Nije u njega bilo

velike filozofije i teologije. Poslanice su mu prvenstveno upute za praktičan vjerski život pun primjera iz svakodnevice. Njegove propovijedi svjedočanstvo su onoga što je *vidio, čuo i doživio* – čemu je bio *svjedok*. Pavao je učeni farizej. Dugo je studirao Sveto Pismo i židovski zakon. Uvjeren u njihovu ispravnost ide učiti druge, pa ako treba čak i silom nametnuti to učenje. Niti nakon obraćenja na postupa drukčije. Najprije se povlači i proučava Kristovo evanđelje kako bi se uvjerio u njegovu ispravnost da bi ga mogao propovijedati. Tek nakon toga govori. Njegovi nastupi pravi su primjer dobro pripremljenih govora i dobro promišljenih riječi koje će slušatelju biti jasne. Obrača se svakome na njemu blizak način. Poslanice su mu prepune dubokih misli koje ne završavaju samo na onomu što je *oko vidjelo i uho čulo*, nego ide u više sfere.

Ni po naravi nisu bili isti. Petar je bio prevrtljiva kukavica, plah i promjenjiv. Brzo se zagrijao, a još brže ohladio. Često je mijenjao mišljenje. Najprije Isusu ne dopušta da mu pere noge, a onda traži da opere i glavu. Želi hodati po vodi, a potom ne može ni plivati pa moli da ga se spasi. Hrabro obećava umrijeti s Kristom, a prvi bježi. Vadi mač za borbu, a pred sluškinjom se lažno zaklinje. Pavao je pak hrabar i odlučan, s jasnim ciljem. Hrabro progoni kršćanstvo, još hrabrije ga naviješta. Ne može ga, kako sam kaže, spriječiti *ni smrt, ni život, ni gospodstva, ni vlasti, ni bogatstvo ni siromaštvo...*

Za njega ne vrijede one upozoravajuće riječi iz Ivanova evanđelja: »O kad bi bio hladan ili vruć, ali ti si mlak...« Nikada nije mlak. Uvijek je do kraja odlučan i kao progonitelj i kao navjestitelj. Za njega ne postoje granice. Zato može tako samouvjereno izjaviti: *Dobar sam boj bio, trku završio, vjeru sačuvao. Stoga mi je pripremljen vijenac pravednosti...*

Pavlovo služenje Riječi zajednicama u Rimu, Korintu, Filipima...

(reljef iz 1180.-1200., Metropolitanski muzej, New York)



Susreti

Petar i Pavao su se susreli tek nekoliko puta. Kad je doživio obraćenje, Pavao ide i propovijeda, a tek kasnije dolazi u Jeruzalem upoznati Petra i druge apostole s vjerom koju naučava da bi se uvjerali da je ispravna. Petar i apostoli potiču ga da nastavi. U današnjem evanđelju Isus govori Petru: *Ti si stijena i na toj stijeni sagradit ću Crkvu svoju*. Stoga se može kazati da Pavao dolazi k Petru kako bi i sam postao dio Crkve, kamen uzidan u građevinu sazidanu na Petru. Pavao je farizej, učenjak koji radosnu vijest svjedoči propovijedanjem. Zato je važno da Petar potvrdi ispravnost njegova nauka.

Drugi, pomalo neugodan, susret dogodio se u Antiohiji. Petar živi i propovijeda među poganima. Međutim kada dolaze Židovi iz Jeruzalema, on se povlači ne želeći da ga vide s njima. Pavao pokazuje svoj odlučan karakter te Petra pred svima opominje. Dok je Pavao onaj koji svjedoči propovijedanjem, Petar svjedoči životom. I kao što je bilo bitno da Petar potvrdi ispravnost Pavlova nauka, tako je nužno da Pavao potvrdi dosljednost Petrova života.

Treći susret plod je dva prethodna. On je dovršenje. Obojica su poginula u Rimu za vrijeme Neronova proгона kršćana, do kraja vjerni onomu što su živjeli i naučavali.

Petrova i Pavlova Crkva

Stupajući u živote tako različitih ljudi, kao što su Petar i Pavao, Isus Krist nam je ostavio poruku da je on onaj koji siromaha podiže i daje mu ljudsko dostojanstvo, a bogatoga potiče da se ne uzvisi nad drugima. On neuku daje životnu mudrost i učenom ukazuje da ne može sve svojim umom kontrolirati. On plašljivoga ohrabruje pokazujući mu da svatko ima u Bogu Oca u kojega se može pouzdati, a hrabrome ulijeva svijest da ni jedan čovjek nije sam sebi dostatan. On od grešnika čini sveca i od slaboga čovjeka odvažnoga svjedoka Božjeg.

Pogledamo li nas okupljene na euharistiju također ćemo vidjeti da smo različiti po podrijetlu, bogatstvu, obrazovanju, znanju, naravi... Već to naše zajedništvo poticaj je da se ljudi upitaju: *Tko je onaj koji ih tako različite može ujediniti?* Naše jedinstvo treba biti potvrda vjere u jednu, svetu, katoličku i apostolsku Crkvu. Sazidani na Petru zajedno s Petrom ispovijedamo: *Isus Krist je Sin Božji*. On je jedini Spasitelj svijeta. Zajedno s Pavlom tu radost spasenja želimo navijestiti cijelome svijetu otvarajući se svima i pozivajući svaku osobu u naše zajedništvo.

Slavko Šlišković

ODJECI Riječi



Ikonaografija dvojici apostola pripisuje znakove raspoznavanja: ključ i mač. Ključ oslikava ukazano povjerenje, službu vodstva; mač označava sigurnost, snagu apostolove riječi. U različitost službi ujedinjuje ih služenje. Sve službe i poslanja u Crkvi samo su različiti oblici služenja. (C. T.)

Naviještanje i prognostvo

uz: 2Tim 4,6-8.17-18

U kontekstu osobnih priopćenja (2Tim 4,9-18) Pavao navodi Gospodinovu prisutnost i izražava svoju sigurnost u oslobođenje i spasenje, budući da je od svih bio ostavljen. Pavao kod najave skore smrti stavlja za uzor svoje djelo naviještanja onima koji ga nasljeđuju (usp. 2Tim 3,10). U osamnaestome retku, baš kao i u prvome ovoga poglavlja Druge Poslanice Timoteju, dolazi i spominjanje kraljevstva. Vjerojatno se to kraljevstvo na izričit način povezuje s iščekivanjem eshatološkoga ispunjenja. Taj pojam povezuje 2Tim 4,1-18 u jednu cjelinu koja završava hvaljenjem Gospodina. Ovdje se uočava dvoznačnost pojma »Gospodin«, dvoznačnost koja je tipična za pastoralne poslanice, jer se odnosi i na Gospodina Boga i na Gospodina Isusa (usp. 2Tim 1,8-11).

Mario Cifrak



Liturgija i ikonografija svetaca

Liturgijska ikonologija – 1

Otvorajući u rubrici *Symbolon* novi niz članaka, koji nose zajednički naslov *Liturgijska ikonologija*, kanimoz razmišljati o liturgijskoj umjetnosti. Pokušat ćemo se u razmišljanju zaustaviti nad ikonografskim 'govorom' liturgijske umjetnosti kroz tradiciju Crkve, otkrivajući načine na koje liturgijska umjetnost nastojati ponirati u otajstvo koje Crkva u liturgiji slavi. Zato će i slijed razmišljanja pratiti ritam liturgijske godine. Ono što Crkva izriče liturgijom – obrednim i molitvenim izričajem – to istovremeno preriče i u govor umjetnosti, zaodjevene u ruho boja, oblika, svjetla ili glazbe. U ovome broju »Živoga vrela«, koje nas prati u slavljenju dviju svetkovina kršćanskih svetaca (svetkovina Rođenja sv. Ivana Krstitelja i svetkovina Svetih apostola Petra i Pavla), zaustavit ćemo se na misli koja je oblikovala liturgijsku ikonografiju svetaca.

Usporedno s razvojem štovanja mučenikā, a potom i drugih svjedoka vjere, kojima danas pridružujemo zajednički naslov »sveti«, razvija se i govor umjetnosti koja pokušava pratiti smisao i značenje štovanja svetaca u Crkvi. Potrebno je međutim napomenuti da naslov *sanctus*, svet, sve do VII. stoljeća ne nosi ono značenje koje danas općenito iščitavamo pod tim pojmom. Dok u rimskoj kulturi naslov *sanctus* biva pridijevan uz vršitelje hramske svećeničke službe, u novozavjetnome govoru *sancti* (sveti) su svi koji se priznaju Kristovim učenicima, kršćenicima. Osim toga općeg poziva na svetost, pojam susrećemo i u vezanju uz neke osobe, poglavito uz biskupe, čime se pak u prvim stoljećima ne ističe nikakav sud o njihovom životu nego im se samo iskazuje čast vezana uz njihovu službu u Crkvi (što je do danas ostalo u oslovljavanju Rimskoga Prvosvećenika, *Sanctus Pater*).

No i prije nego se naslov *sanctus* veže uz kršćane koje Crkva prepoznaje kao uzore življenja

vjere, Crkva je štovala »svete«, osobito mučenike. Prvi likovni prikazi kršćanskih mučenika međutim ne prikazuju njihovu mučeništvu, nego njihovu proslavu u nebu. Najstarija ikonografska forma mučenika jesu likovi odjeveni u bijele haljine, u stavu molitve (*orans*, *orantes*). Uskoro će ceremonijal carskoga dvora, dijelom preslikavan u kršćansku liturgiju, utjecati i na ikonografiju svetaca, pa će oni biti prikazivani u odjeći rimskih dostojanstvenika, a apostoli će biti odjeveni u tunike oratorā. Mučenicima će se uskoro pridruživati križ, čime se ističe njihova životna »sličnost« s Kristom, očitovana u nasljedovanju njegova križa.

Novozavjetnome broju dvanaestorice apostola (u ikonografiji se lik Jude zamjenjuje likom Matije) nerijetko je pridružen i lik apostola Pavla, kao npr. na mozaicima krstionicā u Ravenni. Dvanaestorici se ponegdje pridružuju evanđelisti Luka i Barnaba, a niz likova koji okružuju Krista u slavi na jednome sarkofagu (IV. st.), koji se čuva u Vatikanskim muzejima, doseže brojku dvadeset i jedan.

Zanimljivo je primijetiti da ikonografija apostola u početcima još ne daje prikazanim likovima posebne ikonografske attribute, nego su uz likove ispisana njihova imena. U početcima se samo tri lika mogu ikonografski razlikovati: apostol Petar prikazivan je s kratkom bijelom bradom; Pavao je bez vlasi na glavi i s dugom crnom bradom, dok apostol Andrija biva prepoznavan po smeđoj ravnoj kosi i bradi. Redovito se uočava njihova sličnost s antičkim filozofima i učiteljima: odjeveni su u tunike, bez obuće na nogama, a u ruci im je svitak ili knjiga. Za likove evanđelista je karakteristično da je svitak odmotan, odnosno da je knjiga otvorena. Uz Krista su redovito lijevo i desno apostoli Petar i Pavao, dok drugi apostoli i pridruženi likovi nisu stekli vlastito mjesto.

U prikazivanju života Isusa s apostolima najčešće se susreće motiv koji prikazuje poslanje učenika. Nisu rijetki ni motivi koji dvanaestoricu ne prikazuju u liku osoba nego u simbolima: kao bijele golubice (krstionica u Albenghi) ili kao janjce okupljene oko Krista Pastira (apsida u crkvi Sant'Apollinare in Classe, Ravenna). U odabiru vlastitih atributa koji se pripisuje pojedinim apostolima ikonografija se služi kristološkim ključem tražeći da pripisani atributi pokažu apostolov odnos s Kristom, odnosno s poslanjem koje mu je od Krista povjereno. Tako se Petra prikazuje s ključevima u ruci, što u početcima označava ključeve veriga u koje je bio okovan. Tek će u srednjemu vijeku motiv ključeva biti čitan i prikazivan u značenju vlasti otvaranja i zatvaranja »vrata neba«. Apostola Pavla pak vidimo s mačem u ruci. Andriju prepoznajemo po izvrnutome križu, a Jakova Starijega po školjci u ruci ili ogrtaču (i sama je školjka kasnije u znastvenome nazivlju dobila ime *Pecten jacobaeus*). Uz lik apostola Ivana prikazuje se kalež, a uz Jakova Mlađega štap kojim su mu nanesene smrtno rane...

S franačkom obnovom kršćanstva na Zapadu (IX. st.) naglo se umnaža broj ikonografski prikazanih likova jer se nizu apostola i mučenika pridružuju djevice uzornoga življenja evanđelja, utemeljitelji monaških zajednica te značajni uzori monaštva. Likovi svetaca nisu više smješteni samo, u društvu Krista, u apsidi ili kupoli, nego se razmještaju uzdužno po zidovima crkvene lađe. Osobito su česti prikazi sv. Grgura, sv. Jeronima te sv. Martina. Novi zamah u razvoju ikonografije svetaca razvit će se u doba gotike, osobito pod razvojem propovjedničkih redova (franjevaca i dominikanaca), gdje sveci više nisu prikazani primarno kao uzori nasljedovanja Krista, te više i ne bivaju ikonografski raspoređeni u odnosu na Kristov lik, nego se smještaju zasebno, kao samostojni likovi, u čemu se prepoznaje novo usmjerenje pobožnosti: na svece se gleda poglavito kao one kojima se upućuje molitva za zagovor. Kasni srednji vijek i renesansa osobito su bogati različitim oblicima pučke pobožnosti što širom otvara vrata ikonografiji svetaca, osobito 'novih'. Taj će duh zahvatiti kršćanstvo Zapada do te mjere da se li-

kovi svetaca više ne susreću samo u crkvama nego sve više i u domovima, u privatnim kapelama, na trgovima, na raskršćima, na fasadama javnih zgrada... Ikonografija je tako postala samo preslik duha koji je gradio kršćansku kulturu, prepoznatljivu u svakome fragmentu javnoga života.

U ikonografskome pristupu očituje se veliki pomak: od isticanja uloge koju pojedini svetački lik ima u odnosu na Krista i na poslanje koje svetac ima unutar općega poslanja Crkve, moderno doba sve više ističe vlastitost svečeva života, promatranoga izolirano, neovisno o otajstvu Krista i otajstvu Crkve. U zadnje stoljeće i pol odmak je još veći jer ikonografija čuva povijesno prepoznavanje pojedinoga sveca na temelju opće poznatih opisa njegova života, bez da se uvijek dotakne bit svetosti i svečeva upućenost na Krista. Tako će, na primjer, sveti Leopold Bogdan Mandić biti prepoznavan samo po niskome rastu, kapucinskome habitu i štoli, a sveti Maksimilijan Kolbe po zatvoreničkoj košulji i po karakterističnim okruglim naočalama. Ikonografija tako ne ispunja zadaću liturgijske ikonologije, koja teži da sve u liturgijskome prostoru bude simbol, tj. put sjedinjenja s otajstvom Krista.

U osvrtu na današnje ponovno umnažanje svetačkih likova valja primijetiti da se ikonografija ponekad ne odmiče daleko od portretiranja svečeva lika, pa se i uspjelost nekog djela mjeri kroz prosudbu koliko je prikaz svečeva lika nalik njegovu stvarnome izgledu. Ikonografsko sjećanje na likove svetaca i na njihove živote u zadnja dva stoljeća nije naime više naslonjeno primarno na primjer njihova života, nego na njihov portret, fotografiju ili na filmski zapis. Ti novi oblici čuvanja spomena za ikonografiju kakva je rasla u krilu liturgije mogu biti ograničavajući element koji vodi k osiromašenju umjetničkoga govora, pa i same forme u koju se pojedini svetački lik smješta. Potrebno je ipak primijetiti da u zadnje vrijeme susrećemo djela u kojima se pojedini stvaraoci umjetnosti uspijevaju othrvati »vjernom portretiranju« svečeva lika, tražeći putove i forme 'portretiranja' njegove duhovnosti i karizme kao i svezu s Otajstvom Krista koje Crkva u liturgiji slavi.

Ante Crnčević

Njegov smo narod

Pripjevni psalam za 11. nedjelju kroz godinu

Stipica Grgat

Andante ♩ = 76

Nje - gov smo na - rod i ov - ce pa - še nje - go - ve.

Ps 100

1. Kliči Gospodinu, sva ze - mljo! Služite Gospodinu u ve - se - lju!

Pred lice mu do - di - te s ra - do - snim kli - ca - njem!

2. Znajte da je Go - spo - din Bog: on nas stvori i mi smo nje - go - vi,

njegov smo na - rod i ov - ce pa - še nje - go - ve.

3. Jer dobar je Go - spo - din, do vijeka je ljubav nje - go - va,

od koljena do ko - lje - na vjer - nost je nje - go - va.

Slavlje euharistije na velikim skupovima vjernika

Poštovani, kao sudionik na nekoliko velikih slavlja euharistije, koja su bila upriličena na 'posebnim' prostorima (na stadionu ili na otvorenom), nametnulo mi se pitanje smisla takvih slavlja, osobito imajući u vidu način na koji pojedinci i grupe sudjeluju (odnosno ne sudjeluju) u slavlju?

Sudionik »velikih« slavlja

Svjedoci smo pastoralnih nastojanja koja se u prigodnim okupljanjima velikoga broja vjernika susreću s problemom kako slaviti euharistiju, a da slavlje ostane u okvirima liturgijskoga čina u kojemu se čitava okupljena zajednica doživljava istinskim subjektom slavlja. Premda na velikim skupovima vjernika broj sudionika predstavlja za liturgiju iznimno zahtjevno pitanje, prava poteškoća slavlja nije u broju sudionika, pa ni u samome mjestu slavljenja, nego prije svega u mogućnosti odnosno nemogućnosti *punoga, svjesnoga i djelatnoga sudjelovanja* svih okupljenih. Zbog toga je nužno uvijek iznova razmišljati nad pitanjem što to određeni skup vjernika čini *liturgijskom zajednicom*. Jesu li skupina, grupa, veliki skupovi i susreti samom činjenicom okupljanja i brojem okupljenih dostatni da budu nazvani liturgijskom zajednicom? Priliči li tzv. 'masovnim' okupljanjima vjernika slavlje euharistije koja pretpostavlja *zajednicu*, shvaćenu u smislu *circumstantes*, dakle u značenju onih koje ujedinjuje zajedništvo vjere i života, ali i zajedništvo aktivnoga sudjelovanja u liturgijskome činu. Gdje je to 'sudjelovanje' svedeno na okvire čujnosti, i to posredovane tehničkim pomagalima, ozbiljno je pitanje u kojoj se mjeri može govoriti o liturgijskome sudjelovanju. Pokušaji da se nemogućnost djelatnoga sudjelovanja na euharistiji velikih skupova vjernika nadomjesti nekim drugim, neliturgijskim oblicima – glazbenim efektima, pljeskom, poklicima, ili pak znakovljem koje bi govorilo o jednakosti svih, kao npr. šalovi, majice, bedževi, kape – ne donose željeni učinak, nego, štoviše, na još dublji način zasjenjuju identitet liturgijske zajednice. Svjesni smo da je danas, kao što je to bilo i uvijek, pa i u novozavjetno doba, teško ostvariv ideal za-

jednice koja bi bila »jedno srce i jedna duša«, ali je potrebno imati na umu da Kristove riječi »Ovo činite meni na spomen« Crkva ne shvaća samo kao »mandat« za slavljenje euharistije, nego i kao mandat za oblikovanje liturgijske zajednice. Kristove riječi nisu izgovorene pred mnoštvom koje je pratilo Isusa, premda je bilo željno takvoga govora, nego su izgovorene u zajednici onih koji su tvorili zajedništvo života i vjere. Štoviše, to je zajednica onih koje poznajemo po imenu: Petar, Jakov, Ivan, Andrija... U tim nimalo nevažnim odrednicama zajednice apostola čita se *veritas* liturgijske zajednice. Nova ekleziologija zajedništva, trajno isticana u poslijesaborskome razdoblju, kao da još nije našla svoj prikladan liturgijski izričaj.

U okviru pastoralnih nastojanja razumljiva je potreba za velikim skupovima i vjerničkim okupljanjima. No, time se ne prejudicira da je svako okupljanje vjernika prikladno za dostojanstveno slavljenje euharistije. Dodatna je teškoća i u tome što ti skupovi, premda brojem veliki, počesto ne nose identitet liturgijske zajednice koja okuplja *sve krštenike*, nego ističu identitet skupa ili susreta koji ujedinjuje posebnu kategoriju ili skupinu vjernika: npr. mlade, pripadnike pojedinih pokreta ili udruga... Crkvenost je, u liturgijskome smislu, već samim takvim isticanjem naslovnika, znatno osiromašena.

Ova razmišljanja, usmjerena k čuvanju vlastitosti i dostojanstva liturgijske zajednice i sakramentalnih slavlja Crkve, smjeraju i k buđenju svijesti da spomenutim skupovima vjernika više pristaju neki drugi oblici molitve i slavlja: Liturgija riječi, molitvena bdjenja, Služba svjetla, Liturgija časova, pjevanje psalama, posebno priređeni oblici pobožnosti (križni put, put svjetla), glazbeno-molitveni programi... Mogućnosti koje se nude u tim oblicima nedovoljno su iskorištene, ali se njihovi elementi nerijetko 'koriste' na način da ih se smješta u okvire euharistijskoga slavlja kojemu ne pripadaju. Tako se daje naslutiti da temeljna poteškoća možda nije uvijek u nerazumijevanju da pojedinim prilikama i skupovima ne pristaje slavlje euharistije, nego u nespremnosti za trud oko drugih oblika slavlja koji iziskuju više truda i pripreme. Time odgovornost 'odgovornih' biva još većom. ■

god. XXV. (2008.) br. 6

Liturgijsko-pastoralni list za promicanje liturgijske obnove

Glavni i odgovorni urednik:

Ante Crnčević

Uredničko vijeće:

Petar Bašić, Ante Crnčević, Ivan Ćurić,
msgr. Ivan Šaško, msgr. Antun Škvorčević,
Ivica Žižić

Predsjednik uredničkog vijeća:

msgr. Antun Škvorčević

Uredništvo:

Ante Crnčević, Ivan Andrić, Gabrijela Miličević

Grafička priprema:

Tomislav Koščak

Izdavač i nakladnik:

Hrvatski institut za liturgijski pastoral
pri Hrvatskoj biskupskoj konferenciji
Kaptol 26

10000 ZAGREB

Telefon: 01 3097 117

Faks: 01 3097 118

e-mail: hilp@zg.t-com.hr

Tisak:

Grafika Markulin, Lukavec

List izlazi 13 puta godišnje.

Cijena pojedinog primjerka: 13,00 Kn

inozemstvo: 3,00 EUR; 5,00 CHF; 6,00 USD;
6,00 CAD; 7,50 AUD

Godišnja pretplata: 169,00 Kn

inozemstvo: 39 EUR; 65 CHF; 78 USD;
78 CAD; 97,50 AUD

BiH, SRB, MNE: 30 EUR

Za pretplatnike s deset i više primjeraka
odobravamo popust od 10%.

Uplate za Hrvatsku:

žiro-račun: Privredna banka Zagreb, d.d.
2340009-1110174994

model plaćanja: 02

poziv na broj: upisati vlastiti pretplatnički broj

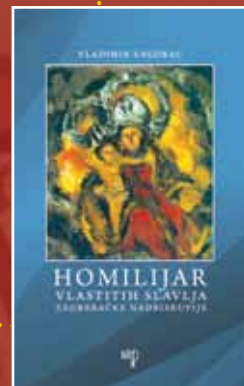
Uplate za inozemstvo:

devizni račun: Privredna banka Zagreb, d.d.:
703000-012769

SWIFT: PBZGHR2X

Međunarodni broj bankovnog računa - IBAN:
HR88 2340 0091 1101 7499 4

iz naših izdanja:

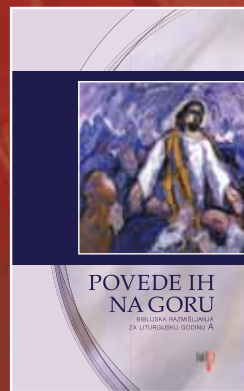


Homilijar vlastitih slavlja Zagrebačke nadbiskupije.

Zbirka homilija.

168 str.

55 kn



Povede ih na goru.

Zbirka homilija za liturgijsku godinu A.

Uredio A. Crnčević.

304 str.

65 kn

Naša izdanja potražite:

Hrvatski institut za liturgijski pastoral
Kaptol 26, 10000 Zagreb
tel.: 01 3097 117
faks: 01 3097 118
e-mail: hilp@zg.t-com.hr

